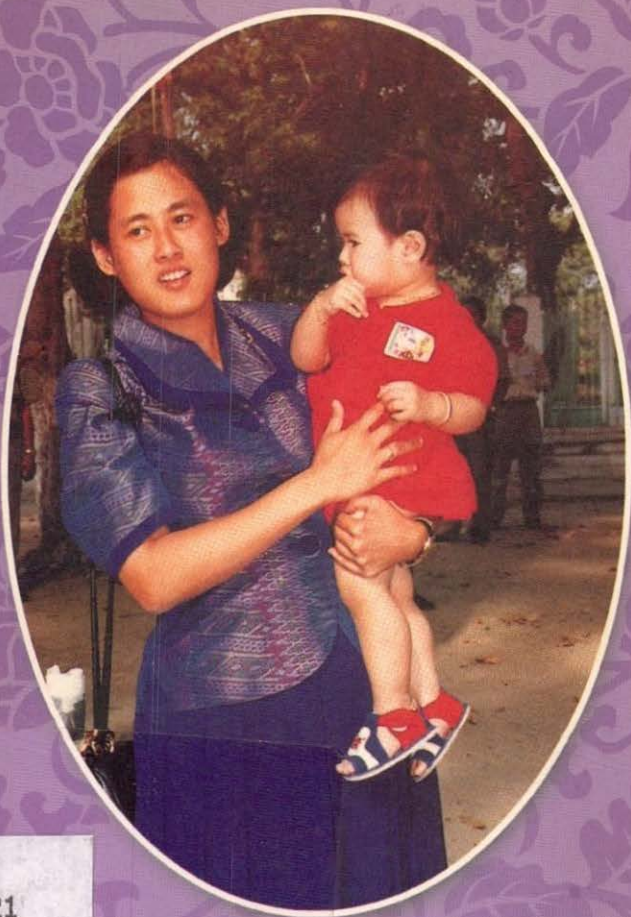

372.21
ก728อ
ร.2

จดริยาจารย์ การศึกษาปฐมวัย

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เนื่องในวโรกาสทรงพระเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา
พ.ศ. 2549

342.21

กข28ค

6.2

บริจาค

17 ส.ย. 2550

อัจฉริยาจารย์ การศึกษาปฐมวัย

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เนื่องในวโรกาสทรงพระเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา

พ.ศ.2549

อุภินันทนาการ

จาก

วารสารการศึกษา ปีที่ ๖

อัจฉริยาจารย์การศึกษาปฐมวัย

h308369

พิมพ์ที่ ศูนย์การพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

“อรรถรยาจารย์การศึกษาปฐมวัย” เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงพระเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา สืบเนื่องจากคณาจารย์สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ทำการศึกษาพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษาปฐมวัย ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Induction analysis) จากเอกสารที่เป็นพระราชโราชพาพระราชดำรัส พระกระแส พระราช จริยวัตรและประมวลพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับพระองค์ ข้อมูลจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เอกสารที่ผู้เขียนเฉลิมพระเกียรติสตุติผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และศึกษาสภาพจริงจากโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าอเนกอนันต์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริที่แสดงถึงความอรรถริยะด้านการศึกษาปฐมวัยของพระองค์ ทั้งทางด้านการจัดการศึกษา และการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาค ที่แสดงถึงอรรถริยภาพในการบูรณาการหลักทางการศึกษา ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของชุมชนโครงการตามแนวพระราชดำริทั้งที่เป็นส่วนพระองค์กับโครงการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างลงตัว

สาระตอนที่ 1-4 แสดงให้เห็นถึงพระอรรถริยภาพในการจัดการศึกษาและพัฒนการศึกษาปฐมวัยในระดับจุลภาค ส่วนตอนที่ 5 เป็นการจัดการศึกษาและพัฒนการศึกษาปฐมวัยในระดับมหัพภาค ที่แสดงให้เห็น

ความนิยม

หนังสือ "อัจฉริยาจารย์การศึกษาปฐมวัย" เป็นความพยายามอย่างยิ่งของหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง "การจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี" ที่ต้องการเผยแพร่พระเกียรติคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในอัจฉริยภาพทางการศึกษาปฐมวัยที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัย ด้วยความพยายามนำเสนอโน้ตส์การจัดการและการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย ทั้งในภาพสาระและไต่อะแกรมซึ่งทำให้มองเห็นภาพองค์ความรู้ที่ก่อเกิดจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างกระจ่างและชัดเจนสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง

คุณค่าของสาระในหนังสือเล่มนี้คงไม่ยังประโยชน์เฉพาะในด้านองค์ความรู้การศึกษาปฐมวัยเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและทฤษฎีความเป็นไทย บริบทไทย สังคมไทย และอัจฉริยะของคนไทยที่ถ่ายทอดออกมาจากแนวพระราชดำริอันอัจฉริยะยิ่งของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หนังสือเล่มนี้นับเป็น ตัวอย่างหนึ่งของการนำเสนอความคิดอันทรงคุณค่าของอัจฉริยะบุคคลที่เป็นคนไทย และพระองค์ทรงเป็นขัตติยนารีนักการศึกษา ที่มีพระมหากรุณาธิคุณต่อการศึกษาไทยอย่างหาที่เปรียบมิได้

ในฐานะนักการศึกษาปฐมวัย ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายพระพรให้พระองค์ทรงพระเจริญ

๑๖ ธ.ค. ๖๕

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อารี สันหนวี)

สารบัญ

ตอนที่	1	หลักพื้นฐานการศึกษาปฐมวัย	หน้า
		กำเนิดแนวพระราชดำริ	1
		กรอบแนวคิดเบื้องต้น	2
		พันธกิจการศึกษาปฐมวัย	5
		การจัดสถานศึกษา	8
		พระอัจฉริยภาพพระยุพราช	14
			20
ตอนที่	2	การศึกษาปฐมวัยด้านการดูแล	27
		การพัฒนาเด็กเริ่มต้นที่อาหาร	28
		นิสัยการบริโภค	34
		เด็กต้องได้รับการดูแลสุขภาพ	39
ตอนที่	3	การจัดหลักสูตร	43
		หลักสูตร	44
		สื่อการเรียนรู้	48
		การพัฒนาผู้ปกครอง	53
		คุณภาพครู	58

(ต่อ)

		หน้า
ตอนที่ 4	การจัดการเรียนการสอน	61
	การพัฒนาเด็กแบบองค์รวม	62
	การเรียนรู้ด้วยการสังเกตและจำ	66
	การปลูกสำนึกไทย	70
ตอนที่ 5	ความสำเร็จของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย	73
	องค์ประกอบการพัฒนาเด็กปฐมวัย	74
	การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาปฐมวัย	77
	การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน	82
	การประสานหน่วยงานและองค์กร	87
ตอนที่ 6	บทสรุป : องค์ความรู้	93
บรรณานุกรม		97

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2546

การพัฒนาการศึกษาปฐมวัยในสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มครั้งแรกเมื่อพระองค์เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในชนบทท้องถื่นทุก rincan จังหวัดนราธิวาส ทรงพบปัญหาการเลี้ยงดูและโภชนาการสำหรับเด็กปฐมวัย ณ ครึ่งนั้นจึงได้ดำริให้จัดตั้ง "ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านเขาคันหยง" ตำบลละลุอากานัว อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส นับเป็นจุดกำเนิดแห่งโครงการพระราชดำริของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยที่นับเนื่องมาถึงปัจจุบัน กว่า 20 ปี ที่สมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพัฒนาการศึกษาปฐมวัย ที่ทำให้เด็กแรกเกิดเด็กเล็กทั้งที่อยู่ไกลสุดชายแดน เด็กเล็กผู้ด้อยโอกาส รวมถึงเด็กเล็กผู้มีปัญหา และเด็กวัยอนุบาลศึกษาได้รับการดูแลและการศึกษาอย่างถ้วนทั่ว ทุกครั้งที่ย่างพระบาทไปก็จะทรงประทานแนวคิดการจัดการศึกษา การโภชนาการ สุขภาพเด็ก และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเตรียมความพร้อม ให้สามารถส่งเสริมเด็กปฐมวัยแบบองค์รวมเพื่อให้เติบโตใหญ่เป็นคนมีคุณภาพ

ตอนที่ 1
หลักพื้นฐานการศึกษาปทุมวัย

2

ความสนพระทัยด้านการศึกษาปฐมวัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกิดจากพระปิยะเมตตาของพระองค์ที่มีต่อผู้ด้อยโอกาส และความต้องการพัฒนาผู้ที่เป็นเยาวชน ซึ่งอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนให้มีความพร้อมด้วยปัญญา และสุขภาพ เจตน์จำนงค์ของพระองค์ปรากฏ ณ ทุกที่ นับเนื่องแต่ปีแรกเริ่มถึงปัจจุบันนานกว่า 25 ปี

“...ด้วยความสนใจที่จะพัฒนานุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร เมื่อแรกเริ่มคือประมาณพฤษภาคม 2522 ถึง 2523 ประมาณนั้นได้มีความสนใจในเรื่องนี้ แต่ว่ายังไม่ได้มีความรู้ในหลักการและวิธีการที่จะปฏิบัติมากนัก จึงหาโอกาสที่จะศึกษาโดยการขออาศัยโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดน เป็นแหล่งที่ศึกษาเพราะเห็นว่าเป็นโรงเรียนในเขตท้องถิ่น ที่ห่างไกลการคมนาคม และมีความยากลำบากต่าง ๆ ในตอนเริ่มต้นก็มุ่งไปในแง่ที่ว่า ทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่วัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้นจะมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง สมบูรณ์ พร้อมทั้งจะสร้างเสริม สติปัญญาเพื่อการศึกษาและพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิสำเนาและสังคมต่อไป...”

(สำนักงานโครงการส่วนพระองค์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2540)

พระราชดำริของพระองค์เริ่มต้นที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 3 โรงเรียน คือ ที่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2523 จากการติดตามศึกษาแนวทางการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้นด้วยพระองค์เอง ทำให้พระองค์ตระหนักว่า เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะเด็กในถิ่นทุรกันดารและเด็กที่มีปัญหาความพิการ ความสนพระทัยการศึกษาปฐมวัยในองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏชัดเมื่อพระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเขาตันหยง” ตำบลกะจวนาแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส พระองค์ทรงเห็นว่า เด็กปฐมวัยเป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศ หากเด็กปฐมวัยได้รับการเลี้ยงดู และให้การศึกษอบรมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการศึกษา แล้วเด็กจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กพิการ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534 : 10 - 11) ด้วยแนวพระราชดำรินี้ พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้แก่บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาสถานศึกษาขึ้นมาด้วยพระองค์เอง เช่น โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ในพระบรมมหาราชวัง เป็นอาทิ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงเป็นแต่เพียงตัวอย่างแห่งการเป็นผู้ใฝ่รู้ ใส่พระทัยต่อการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษา และเป็นแบบอย่างแก่นักการศึกษาที่ปรารถนาดูแลและเอื้ออาทรแก่บุคคลทุกเพศทุกวัยให้พัฒนาปัญญาด้วยการศึกษาเท่านั้น แต่พระองค์ยังทรงแสดงให้เห็นว่าการศึกษามีคุณค่าแท้จริงต้องเริ่มมาตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ ด้วยน้ำพระทัยและพระเมตตาแห่งพระองค์นี้ พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาจึงได้ครอบคลุมถึงเด็กเล็กที่อยู่ในช่วงปฐมวัย นับแต่แรกเกิดจนจบจนถึงวัยเรียนอนุบาลศึกษา ซึ่งเรียกว่าการศึกษาปฐมวัย

ด้วยพระอัจฉริยภาพทางการศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แสดงให้ครู ผู้บริหารและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ตระหนักถึงความเป็นการศึกษาปฐมวัย ที่แท้จริงก็คือ “การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สร้างเสริมเด็กให้พัฒนาเต็มศักยภาพและมีคุณค่าต่อสังคม ด้วยการดูแลอาหาร สุขภาพ การเรียนการสอน การสร้างสำนึกไทย รวมถึงการบริหารสถานศึกษาปฐมวัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้” จากพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยในทุกโอกาสพระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าการศึกษาปฐมวัยต่างจากการศึกษาระดับอื่น ๆ ตรงที่ การ

ศึกษาปฐมวัยเป็นบริการสังคมควบคู่ไปกับการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าเพื่อสังคม ที่จัดให้แก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 6 ขวบ ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ในการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็ก โดยผู้ปกครองและชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจตรงกันกับโรงเรียน

มโนทัศน์การศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครอบคลุมความหมายการศึกษาที่สัมพันธ์กับการศึกษาปฐมวัย 6 ประการ ดังนี้

- การศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม
- การศึกษาเป็นฐานของการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ
- การศึกษาสำหรับเด็กที่ดีต้องมาจากครูและผู้ปกครองที่มีความรู้และความเข้าใจตรงกัน
- เด็กที่มีคุณภาพต้องได้รับการดูแลที่ดีตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา
- การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย

แนวคิดการศึกษาปฐมวัยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มุ่งการพัฒนามนุษย์เชิงคุณภาพประกอบด้วยการดูแลและการศึกษาที่ให้กับเด็กและผู้ปกครอง โดยครู ผู้ปกครอง และชุมชนต้องทำงานร่วมกัน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและสร้างคน เริ่มตั้งแต่คนถือกำเนิดในครรภ์มารดา สิ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม

ราชกุมารี ทรงใส่พระทัยมากเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กไทยคืออาหาร โภชนาการ และสุขภาพ โดยถือว่าเป็นการเตรียมเด็กชั้นพื้นฐานตามหลัก การทฤษฎีว่าด้วยความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ พระองค์ทรงเห็นว่า ถ้าคนมีกายที่ดีมีความพร้อม การพัฒนาปัญญาจะเป็นสิ่งที่ง่าย การ จัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความพร้อม จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ที่ สำคัญต้องเริ่มตั้งแต่เด็กคนนั้นถือกำเนิดในครรภ์มารดา โดยแม่เป็นผู้รับ การศึกษาเป็นเบื้องต้นก่อน

การศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตน ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความกระจำในทางปฏิบัติ ทั้งด้าน บริบาลศึกษา (nursery education) อนุบาลศึกษา (kindergarten educa- tion) และการศึกษาสำหรับผู้ปกครอง (parent education) ที่เป็นมโน ทัศน์สมบูรณ์ทางการศึกษาปฐมวัย แนวพระราชดำริของพระองค์ได้เสริม ให้การมองภาพการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ที่จำแนกเป็นหลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 0 - 3 ปี กับเด็กอายุ 3 - 5 ปี ให้ชัดเจนว่าแท้จริงแล้วการนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไปใช้ โดยเฉพาะหลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 0 - 3 ปี สามารถทำได้โดยเริ่มใช้กับ เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดา ด้วยการเน้นพัฒนาการและการส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตของแม่และเด็กด้วยการให้ศึกษากับแม่ให้รู้และเข้าใจดูแลเด็กในครรภ์ ให้ถูกต้อง เด็กจะเจริญเติบโตได้อย่างมีคุณภาพ และคลอดออกมาเป็นเด็ก ที่สมบูรณ์ที่พร้อมต่อการศึกษาระดับอนุบาลศึกษา

พันธกิจการศึกษาปฐมวัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้พระปิยะเมตตาต่อเด็กโดยเปรียบเทียบกับเด็กกับโอกาสของพระองค์หลังจากที่พระองค์ทรงสัมผัสกับการจัดการศึกษาปฐมวัยด้วยพระองค์เอง ทำให้พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยใน 2 ประเด็น คือ (1) พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาปฐมวัยมิใช่เพียงการจัดการเพื่อการดูแลเด็ก และให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กเท่านั้น และ (2) การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มีความหมายต่อเด็กมิใช่เพื่อปัจจุบัน แต่

เป็นการศึกษาที่ส่งผลต่อเด็กในอนาคตแบบยั่งยืน ซึ่งพันธกิจของการศึกษาปฐมวัยตามพระราชดำริของพระองค์ปรากฏ 3 ประการ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทย และ 3) การให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม

การพัฒนาคุณภาพชีวิต การที่คนได้รับการสนองตอบความต้องการจำเป็นพื้นฐาน และสามารถดำเนินชีวิตได้สำเร็จตามควรแก่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของตน จัดได้ว่าเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ความหมายของคุณภาพชีวิตอาจต่างกันไปได้ตามสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งคุณภาพชีวิตในความหมายของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์มีพระราชดำริว่า คนทุกคนมีสิทธิ์ที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ว่าอยู่ ณ แห่งใดของประเทศไทย อย่างน้อยอยู่ดี กินดี สุขภาพดี มีความสุข ตามธรรมชาติแห่งตนอย่างมีความรู้ความเข้าใจถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ถือว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดี เด็กและผู้ปกครองหรือพ่อแม่เด็กมีสิทธิ์ที่จะได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เด็กผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิ์เหมือนเด็กทั่วไป ต้องได้รับการดูแลและเอาใจใส่จากสังคม ที่จะทำให้เขามีชีวิตที่ดี กินดี และมีความเป็นอยู่ที่ดีตามควรแก่อัตภาพเมื่อมีโอกาส การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของเด็กเป็นอันดับแรก ต้องดูแลให้เด็กได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และการดูแลสุขภาพ ที่ถูกต้อง ทั้งนี้พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กต้องได้รับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน ด้วยการรับความรู้ ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน หรือเรียนรู้โดยตรงจากโรงเรียน ให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชีวิตประจำวันให้มีคุณภาพดีขึ้น ด้วยพระราชดำรินี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ ที่จะใช้การศึกษาพัฒนา

คุณภาพชีวิตของพลกนิกร (สุรัชย์ โกศัยยะวัฒน์, 2546 : 187)

คุณค่าอาหารและสุขภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีพระราชดำริว่า

1. คนจะมีสมองดีมีสติปัญญาต้องได้รับอาหารที่มีปริมาณเพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งการได้รับอาหารที่ถูกต้องนี้ต้องเริ่มตั้งแต่นั้นนั้นถือกำเนิดในครรภ์มารดาเป็นต้นมา แม้ที่ตั้งครรภ์ต้องมีความรู้ว่าจะกินอาหารอย่างไร คุณค่าอาหารแบบไหนจึงจะเหมาะกับการเจริญเติบโตของเด็กในครรภ์ ซึ่งการรู้การเข้าใจนี้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือโรงเรียนต้องมีบทบาทร่วมด้วย โดยทำหน้าที่เป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้ให้ความรู้

เมื่อเด็กเข้ามาอยู่ในความดูแลของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบต้องตระหนักถึงปริมาณอาหารที่เด็กได้รับ คุณค่าอาหารทางโภชนาการที่จำเป็นสำหรับเด็ก ต้องแก้ปัญหาเด็กด้านโภชนาการด้วย โครงการในพระราชดำริของพระองค์ที่ทรงดำเนินการตามแนวพระราชดำรินี้ ได้แก่ โครงการอาหารกลางวัน โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการอาหารจานเดียว เป็นต้น แต่ละโครงการจะมาจากบริบทที่ต่างกัน ผู้นำไปใช้ต้องเรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพที่ตนพบอยู่ พระราชดำริของพระองค์คือต้นแบบ มิได้เป็นงานพระราชทานให้ทุกคนคอยรับนำไปปฏิบัติ

2. คนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลสุขภาพที่ดี นอกจากเด็กจะได้รับอาหารที่เพียงพอ มีคุณค่าทางโภชนาการแล้ว ต้องมีสุขภาพดีด้วย ฉะนั้นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและโรงเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย ไม่ว่าจะ

เป็นโรงเรียนอนุบาล หรือโรงเรียนที่จัดการศึกษาอนุบาลร่วมด้วย จะต้อง
ใส่ใจกับสุขภาพเด็ก ทั้งด้านการประเมินสุขภาพ การติดตาม และการแก้
ปัญหาสุขภาพให้กับเด็ก

ครูต้องประเมินสุขภาพพื้นฐานของเด็กอย่างน้อย ด้วยการวัด ส่วนสูงของเด็ก ชั่งน้ำหนัก ลงบันทึก และประเมินเปรียบเทียบกับเกณฑ์ มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข ในส่วนการดูแลสุขภาพ ที่มีความซับซ้อนทางสถานศึกษาต้องประสานงานกับหน่วยงานบริการสาธารณสุขเพื่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งต่อเด็ก การติดตามให้เด็กได้รับภูมิคุ้มกันที่ครบถ้วน การตรวจสอบภาวะขาดสารอาหารของเด็ก การเสริมธาตุอาหารที่จำเป็นให้เด็กได้แก่ ไอโอดีน และธาตุเหล็ก จะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีโอกาสหรือแนวโน้มเกิดปัญหาการขาดสารอาหารดังกล่าว

การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทย เด็กต้องได้รับการพัฒนาคุณลักษณะที่สอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย พระราชดำรินี้ในด้านนี้ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นสิ่งที่นักการศึกษาปฐมวัยไทยหรือแม้แต่ครูปฐมวัยยังให้ความใส่ใจน้อย แต่พระองค์เน้นและให้ความสำคัญว่าเด็กไทยต้องได้รับการพัฒนาลักษณะของความเป็นไทย ซึ่งความตั้งพระทัยของพระองค์ได้ปรากฏแจ้งในพหุติกรรมเด็ก ที่เรียนอยู่ในโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ เด็กนักเรียนจะถูกฝึกให้มีมารยาทเรียบร้อย มีสัมมาคารวะ รู้จักให้ผู้อื่นอยู่และกล่าวคำสวัสดิ์ ความมีมารยาทและการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์นี้ได้ปรากฏเป็นหลักการปฏิบัติของโรงเรียนตัวอย่างเช่น โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคลได้กำหนดพันธกิจของโรงเรียนที่สะท้อนถึงแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราช

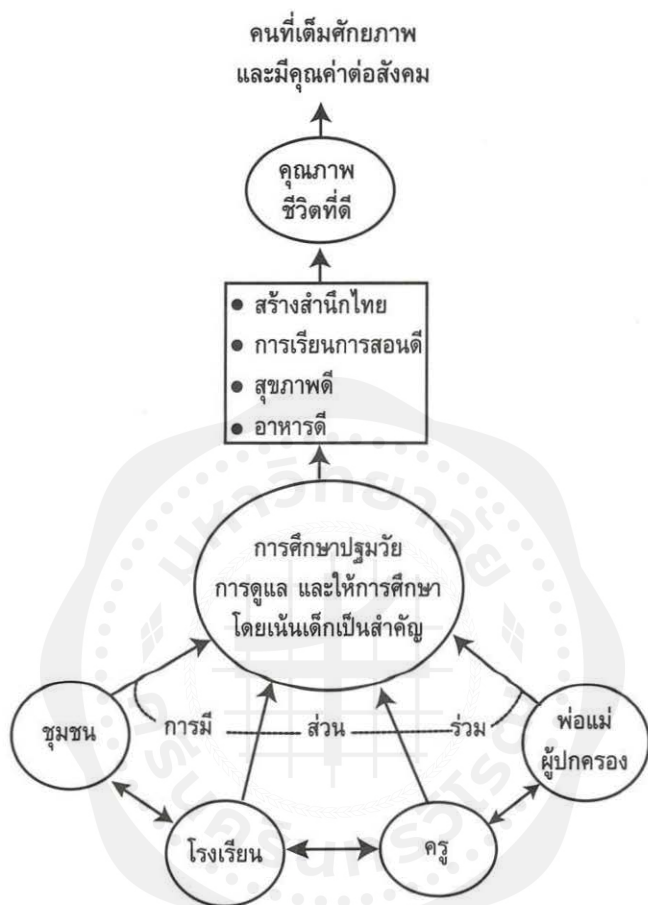
สุดท้าย สยามบรมราชกุมารี ด้านการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ
เด็กไทยว่า โรงเรียนจะทำหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. จัดการเรียนรู้ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
2. จัดการเรียนรู้ทั้งที่เป็นสากลและประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น
และ
3. จัดการเรียนรู้ให้ตระหนักและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะที่ปรากฏในพันธกิจและปรัชญาโรงเรียนได้ถูกถ่าย
โยงมาสู่เด็กโดยกระบวนการทางการศึกษา เช่นกันกับโรงเรียนพระ
ตำหนักสวนกุหลาบ ในพระบรมมหาราชวังยังได้เน้นการปฏิบัติด้วยการ
ฝึกมารยาทไทยเป็นกิจนิสัยให้กับเด็ก และเด็กอนุบาลให้ได้ฟังดนตรีไทย
ในช่วงนอนตอนบ่ายเป็นประจำทุกวัน

การให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม สมเด็จพระเทพรัตนราช
สุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระกระแสพระราชดำรัสให้แก่ครู ผู้
บริหารทางการศึกษาปฐมวัยได้รับรู้ต่อเนื่อง ๆ ว่า ความสำเร็จของการ
ศึกษาปฐมวัยจะสมบูรณ์ได้ต่อเมื่อ ผู้ปกครองและชุมชนมีความรู้ความ
เข้าใจตรงกับโรงเรียนและครู พร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับเด็ก โดยการ
สร้างการมีส่วนร่วมนี้ ครูและโรงเรียนต้องเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้
ที่สำคัญ

ความต่อเนื่องของพันธกิจการศึกษาปฐมวัยในพระราชดำริของ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นกลไกที่ต่อเนื่อง
สามารถแสดงเป็นไดอะแกรมได้ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กลไกต่อเนื่องของพันธกิจการศึกษาปฐมวัย

จากแนวพระราชดำริของพระองค์ประมวลได้ว่า “การศึกษาปฐมวัยเป็นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าเพื่อสังคม เป็นบริการสังคมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ในการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็ก ให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี”

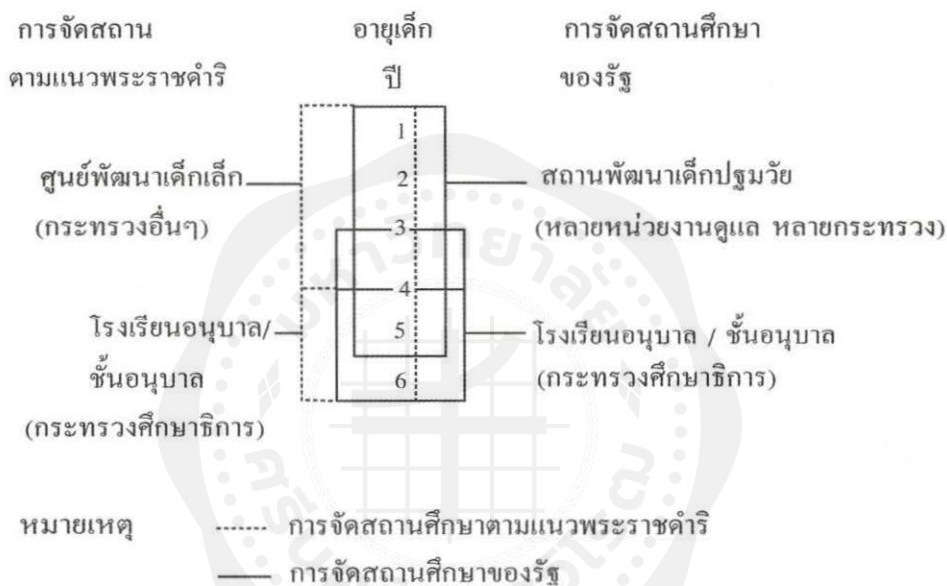
การจัดสถานศึกษา

การศึกษาปฐมวัยไทยเป็นการจัดการศึกษาอิสระมิได้บังคับตามกฎหมาย แต่จัดขึ้นตามความต้องการของสังคมและชุมชน จึงทำให้เกิดมีต้นสังกัดหลากหลาย ทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชน มีทั้งมูลนิธิบริหารมีทั้งหน่วยงานเฉพาะดูแล ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นของหน่วยงานหรือชุมชนนั้น ๆ การเรียกชื่อสถานศึกษา การจัดอายุเด็กก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้การจัดการสถานศึกษาปฐมวัยเป็นไปอย่างเดียวกันและมีการเรียกชื่อเหมือนกัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา

4 โดยจำแนกสถานศึกษาด้านการศึกษาปฐมวัยเป็น 2 ลักษณะ โดยใช้คำเรียกว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย กับโรงเรียน ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมาตรา 8 วงเล็บ 1 ได้ขยายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้หมายถึง ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น มาตรา 8 วงเล็บ 2 โรงเรียนให้หมายถึงโรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น

ด้วยลักษณะของสถานศึกษาปฐมวัยที่แตกต่างกัน ทำให้การจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาปฐมวัย มีลักษณะก้ำกึ่งกัน ซึ่งถ้าพิจารณาในภาพกว้าง ๆ แล้วดูเหมือนจะเอื้ออำนวยแก่สังคมและเกิดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ แต่ในแง่การบริหารจัดการศึกษาแล้ว ยากแก่การบริหารทั้งในแง่งบประมาณและการจัดรูปแบบการศึกษาที่จะพัฒนาเด็กไทยสู่เป้าหมายเดียวกันได้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสนอแนะให้จัดสถานศึกษาปฐมวัยโดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ เพื่อลดปัญหาการจัดการศึกษาอันเนื่องจากหน่วยงาน โดยให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 4 ขวบ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ส่วนชั้นอนุบาลศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษารูปแบบโรงเรียนให้เริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 4 ขวบขึ้นไป แล้วให้จัดจำแนกการศึกษาให้ชัดเจนตามพัฒนาการของเด็ก พระราชดำริในการจัดสถานศึกษาปฐมวัยของพระองค์กับของรัฐ จะมีลักษณะปรากฏเปรียบเทียบกันได้ดังรูปที่ 2

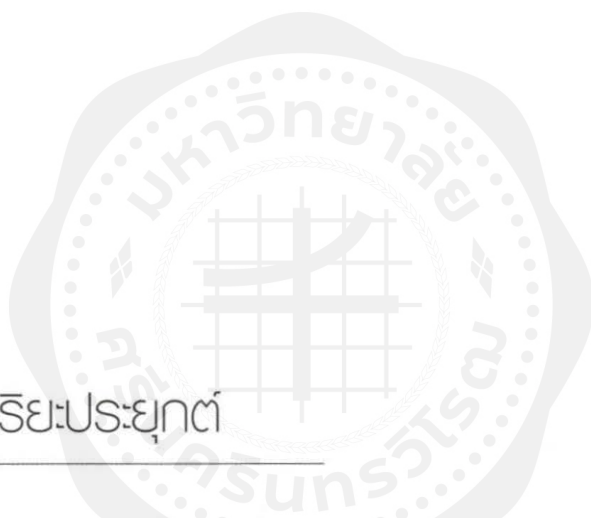
รูปที่ 2 เปรียบเทียบการจัดสถานศึกษาปฐมวัยตามอายุเด็กตามแนวพระราชดำริกับการจัดสถานศึกษาของรัฐ

พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3 - 4 ขวบ ให้เน้นเรื่อง สุขภาพ การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การปลูกฝัง คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยสอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม และ ขนบธรรมเนียม ส่วนการศึกษาอนุบาลให้เน้นการเรียนรู้เป็นหมู่คณะ มี กิจกรรมการเคลื่อนไหวและให้มีการเรียนการสอนตามระเบียบของ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก ก่อนเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่อไป (จังหวัดนครนายก, 2543 : 10)

การจัดสถานศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีมิได้ขึ้นอยู่กับเด็กปกติทั่วไป แต่พระองค์ยังมีพระมหากรุณาธิคุณต่อเด็กทุกกลุ่มโดยเสมอภาคกันทั้งเด็กปกติเด็กพิการ หูหนวก ตาบอด และปัญญาอ่อน ด้วยการให้เด็กทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน การศึกษาปฐมวัยของพระองค์จึงทรงเน้นการจัดตั้งโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์เด็กปฐมวัยที่มีปัญหาเฉพาะ และโรงเรียนอนุบาลขึ้นทั้งในเขตเมือง เขตชนบท และตามแนวชายแดน เพื่อเลี้ยงเด็กให้ถูกวิธีและแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กเล็กก่อนวัยเรียนได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาได้อย่างถูกต้อง (สุรัชย์ โกศัยยะวัฒน์, 2546 : 190) นับเนื่องถึงปัจจุบันการจัดสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยของพระองค์อาจจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในรูปของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและการดูแลเด็ก
- 2) โรงเรียนมีการจัดเป็นโรงเรียนอนุบาลโดยเฉพาะ กับการศึกษาอนุบาลในโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 3) ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีปัญหาเฉพาะ เช่น โครงการศูนย์ทดลองเด็กหูหนวกปฐมวัย ให้การศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3 ขวบขึ้นไป ที่สูญเสียการได้ยินเกินกว่า 90 เดซิเบลขึ้นไป เป็นต้น

W ระอัจฉริยะประยุกต์

พระราชดำริด้านการศึกษาปฐมวัยของสมเด็จพระเทพรัตนราช
 สดายุ สยามบรมราชกุมารี เกิดจากที่พระองค์ทรงมีอัจฉริยภาพทางการ
 ศึกษาดังที่ได้รับสมัญญานามว่า เจ้าฟ้านักการศึกษา รัตนอาจารย์ และเจ้า
 ฟาไอที พระองค์สามารถบูรณาการข้อมูลเป็นองค์ความรู้ เพื่อการจัดการ
 ศึกษาด้วยการคำนึงถึงพันธกิจ (mission) และวิสัยทัศน์ (vision) ในทาง
 ด้านการศึกษาปฐมวัย มีข้อมูลพื้นฐานที่พระองค์ทรงนำมาใช้ในการจัดการ
 ศึกษาปฐมวัยที่บ่งบอกถึงพระอัจฉริยะประยุกต์ของพระองค์ อย่างน้อย
 5 ประการ

1. การสังเกต พระองค์ได้เก็บเกี่ยวข้อความรู้จากการสังเกต ขณะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรหรือทรงพระราชกรณียกิจ พระองค์ทรงนำข้อมูลความรู้จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงพบจากความยากจน ภาวะขาดอาหาร และการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กในท้องถิ่นทุรกันดาร มาใช้เป็นฐานของการคิดพัฒนาการศึกษาปฐมวัย โดยมีพระราชดำริว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนานั้นจะมีคุณค่าต้องเริ่มต้นตั้งแต่ปฐมวัย นับจากในครรภ์มารดา เป็นต้นไปประกอบการดูแลที่มีคุณค่าโดยเฉพาะอาหาร สุขภาพ และการให้โอกาสทางการศึกษา

2. การใช้ประสบการณ์ จากการเสด็จพระราชดำเนิน ณ ที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้นำแนวคิดของการพัฒนาการศึกษาที่พระองค์พบมาใช้ได้อย่างแยบยล ตัวอย่าง เช่น การจัดการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลของ ญี่ปุ่น การศึกษาศิลปะวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย โรงเรียนสอนทางอากาศของออสเตรเลีย การใช้วิทยุศึกษารวมถึงการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมและบทบาทของครูในการพัฒนาเด็ก

3. การค้นคว้า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้การอ่าน การค้นคว้า การจดบันทึกและการจำมาเป็นข้อมูลนำในการปฏิบัติ จะเห็นได้จากการเสด็จพระราชดำเนิน ณ ทุกที่จะทรงมีสมุดบันทึกและกล้องบันทึกภาพติดตัวเพื่อเก็บรายละเอียดทุกอย่างที่พบอย่างสนพระทัย ซึ่งทำให้พระองค์สามารถเก็บข้อมูลทุกประเด็นที่รับรู้มาประยุกต์ในทางปฏิบัติได้อย่างครอบคลุมแม้ประเด็นรายละเอียดเพียงเล็กน้อย ตัวอย่างเช่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานคำบรรยายให้แก่คณาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปี พ.ศ. 2538 ความว่า

“ข้าพเจ้าเคยคุยกับท่านอาจารย์ทางด้านโภชนาการชาวอเมริกันท่านหนึ่งเป็นนายแพทย์ คุยกันเรื่องศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ท่านก็ยังไม่ยกย่องข้าพเจ้าว่า การทำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนั้น ไม่ใช่แค่จัดอาหารเท่านั้น ต้องให้อาหารทางสมองด้วย มีการเตรียมความพร้อม ที่จะเข้าสังคม เพื่อการศึกษาต่อในระดับประถมศึกษา”

จากคำสนทนานี้ พระองค์ได้ทรงนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและการศึกษาอนุบาลโดยกำหนดเป็นพันธกิจของสถานศึกษาที่จำแนกกันอย่างชัดเจน

4. การประเมินตามสภาพจริง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงติดตามและนำผลการประเมินที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานในโครงการพระราชดำริด้วยพระองค์เอง

5. การแก้ไขเพื่อพัฒนา พระองค์ทรงใช้ข้อมูลจากการติดตามประเมินผลโครงการในพระราชดำริข้อมูลจากประสบการณ์และองค์ความรู้ที่ค้นพบใหม่ ๆ มาเป็นฐานของการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จเยี่ยมโครงการในพระราชดำริด้วยพระองค์เองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการประเมิน และให้คำชี้แนะสำหรับการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น ด้วยพระจริยวัตรแห่งพระองค์ทำให้สถานศึกษาซึมซับพระราชดำริ แล้วนำไปสร้างแนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษาในหน่วยงานของตนให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากองค์ความรู้ที่พระองค์ได้รับจากการเสด็จเยือนที่ต่าง ๆ และการติดตามผล พระองค์ได้นำมาประยุกต์เป็นแนวทางของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยด้วยการจัดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย 3 ประการ ประกอบด้วย การพัฒนาเด็กปฐมวัย การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษา และการพัฒนาความร่วมมือ ดังนี้

1. การพัฒนาเด็กปฐมวัย พระองค์ทรงให้ความสำคัญถึงคุณภาพชีวิต การเรียนการสอน และการสร้างความเป็นไทย โดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องพัฒนาและใส่ใจ สำหรับเด็กปฐมวัยไทยประกอบด้วย

- ☐ อาหารและโภชนาการ
- ☐ สุขภาพ
- ☐ การเรียนการสอน
- ☐ จริยธรรม
- ☐ วัฒนธรรม
- ☐ ความเป็นไทย

2. การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษา พระองค์มีพระราชดำริว่าการจัดการศึกษาที่ดีไม่ใช่อยู่ที่การพัฒนาเด็กได้ แต่สิ่งที่ยุ้จัดการศึกษาต้องพัฒนาประกอบด้วย คือ

- ☐ พัฒนาครู
- ☐ พัฒนาโรงเรียน
- ☐ พัฒนาผู้ปกครอง
- ☐ พัฒนาชุมชน
- ☐ ติดตามประเมินผล
- ☐ การปรับปรุง

3. การพัฒนาความร่วมมือ พระองค์ทรงใช้กลไกการพัฒนาการศึกษาที่นำไปสู่ความสำเร็จอย่างมีคุณค่าด้วยหลัก 3 ประการ ดังนี้

- ❑ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาต้องเป็นการเสริมอย่างบูรณาการกับงานเดิมที่มีอยู่ ไม่ใช่การเพิ่มงานให้กับผู้ปฏิบัติ
- ❑ ผู้ปกครองและชุมชนต้องมีส่วนร่วมพัฒนา
- ❑ ต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มาสนับสนุนการศึกษาที่พัฒนาให้เป็นไปอย่างคล่องตัว ทั้งผู้ปกครองชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีหลักการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาว่า ต้องไม่เพิ่มงานและปัญหาให้แก่ผู้ปฏิบัติเดิมที่กำลังดำเนินงานการศึกษาอยู่ ถ้ามีงานใหม่ที่ต้องการให้ทำ ให้บูรณาการและผสมผสานงานใหม่ ไปกับงานเดิม วิธีการนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติไม่รู้สึกคับข้องใจและพร้อมปฏิบัติ จากพระราชดำรินี้ พบว่าโครงการที่พระองค์มีพระราชดำริขึ้นใหม่หรือพระราชทานคำแนะนำใหม่จะเป็นโครงการที่สอดคล้องกับงานเดิมที่มีอยู่ หรือเสริมงานเดิมให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น สำหรับการจัดการศึกษาปฐมวัย พระองค์ทรงประสานงานการศึกษาปฐมวัยเข้ากับงานในโครงการตามแนวพระราชดำริเดิมของพระองค์หรือของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างกลมกลืน เพื่อลดความซ้ำซ้อน และภาระกิจของผู้ปฏิบัติทำให้การปฏิบัติง่ายแต่ฉายภาพคุณภาพการศึกษาและเกิดคุณค่าทางการศึกษาปฐมวัยให้กับเด็กมากขึ้น

จากแนวพระราชดำริของพระองค์จะเห็นพระอัจฉริยะประยุกต์การพัฒนาเด็กปฐมวัย การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษา และการพัฒนา

ความร่วมมือที่บูรณาการเป็นองค์ประกอบหลักของการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยใช้โครงการเดิมที่มีอยู่ประสานกับโครงการใหม่ que พัฒนาเป็นฐานรองรับ องค์ประกอบพื้นฐานของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์ของแนวคิด ตามพระราชดำริของพระองค์ อาจ แสดงได้ดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 แนวพระราชดำริการประสานโครงการเพื่อการพัฒนาการศึกษา
ปทุมวันที่มีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2

การศึกษาปฐมวัยด้านการดูแล

“การพัฒนาคนให้เป็นการลงทุนของชาติที่มีประสิทธิภาพก็เป็นเรื่องควรทำ วิธีสร้างคนให้ดีที่สุดคือการให้การศึกษา”

พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ จากพระราชดำรัสในการทรงบรรยาย เรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ เนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538 ความตอนหนึ่งว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงการศึกษาว่า “การพัฒนาคนสู่ด้านการศึกษาคงต้องเริ่มตั้งแต่แรกเกิดในครรภ์มารดา ก็สามารถทำให้มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสังคมได้” การศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของพระองค์จึงกำเนิดขึ้นและเริ่มต้นที่อาหาร จากการที่พระองค์ทรงเห็นความทุกข์ยากของราษฎรด้วยการสะท้อนสู่พระราชฐานะแห่งพระองค์ ทำให้ทรงมองราษฎรผู้ยากอย่างล้าลึกด้วยพระราชหฤทัยแห่งความเข้าใจมนุษย์ “อาหาร” คือสิ่งแรกที่พระราชทานให้อย่างเข้าพระทัยถึงการพัฒนาค้นขึ้นพื้นฐานของความต้องการจำเป็น พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า การพัฒนาเยาวชนที่

มีคุณภาพ จะทำให้เด็กเหล่านั้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต จึงเริ่มต้นพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กในถิ่นทุรกันดารก่อนด้วยการจัดโครงการอาหารกลางวัน (กองบรรณาธิการ, 2547 : 9) พระราชดำรัสที่สนับสนุนว่า พระองค์ให้ความสำคัญกับอาหารที่มีผลต่อการพัฒนาเด็ก ได้ปรากฏในคำบรรยายหลายแห่งหลายวาระ ดังตัวอย่างที่ทรงบรรยายพิเศษเรื่องการกระจายอาหารและโภชนาการสู่ชนบท ณ สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา เมื่อวันศุกร์ที่ 11 ธันวาคม 2530 ความตอนหนึ่งว่า

“โดยเฉพาะเรื่องอาหารนี้ ถ้าตอนเด็ก ๆ เราปล่อยให้ขาดอาหาร แล้วมาเสริมเอาตอนเป็นผู้ใหญ่มันก็ไม่ทันการ อาจจะกลายเป็นคนที่มีคุณภาพการ มีความบกพร่องหลายอย่าง เพราะขาดอาหารมาตั้งแต่เล็กตอนที่ร่างกายจะก่อตัวขึ้นมา ซึ่งจริง ๆ แล้วอาจสำคัญเฉพาะตอนที่เป็เด็ก ตั้งแต่อยูในครรภ์มารดาว่า มารดาสุขภาพเป็นอย่างไรเสียด้วยซ้ำ”

พระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาคนเริ่มต้นที่อาหารนี้ ก่อเกิดมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงมีประสบการณ์จากการตามเสด็จ สมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนี และได้ทอดพระเนตรเห็นปัญหาคุณภาพเด็ก ทำให้ทรงตระหนักว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ประเทศที่จะพัฒนาก้าวหน้านั้น ประการแรกต้องมีพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา เมื่อทรงพบว่าเด็กไทยไม่ต่ำกว่า 65 % อยู่ในภาวะขาดอาหาร จึงทรงคิดค้นหาวิธี

โครงการอาหารกลางวัน

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

โครงการอาหารจานเดียว

โครงการอาหารเสริม เช่น นมแพะ นมถั่วเหลือง

โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน ให้ดื่มน้ำไอโอดีน ใช้เกลือ
ไอโอดีนปรุงอาหาร เด็กที่ขาดไอโอดีนให้รับประทานไอโอดีน 1 เม็ด ทุก 6
เดือน เป็นต้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวินิจฉัย
ปัญหาจากข้อมูลตามสภาพจริงที่มีได้ทรงตระหนักแต่เฉพาะการได้อาหาร
และคุณค่าของอาหารของเด็กเท่านั้น พระองค์ยังทรงเน้นถึงการสร้าง
บริโภคนิสัย และแก้ปัญหาการขาดสารอาหารไปในคราวเดียวกันด้วย โดย
ใช้หลักปฏิบัติดังนี้ (เจ้าฟ้านักคหกรรมศาสตร์ : 5)

1. อาหารจานเดียว ประกอบด้วยอาหารหลัก 5 หมู่ ในปริมาณ
ที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายแต่ละบุคคล
2. การประกอบอาหารต้องสร้างคุณค่าทางโภชนาการเพื่อให้
เกิดประโยชน์ต่อร่างกายอย่างแท้จริง และปรุงอาหารโดยให้มีสี
กลิ่น รส ตลอดจนการจัดอาหารให้น่ารับประทานเพื่อให้เกิด
การยอมรับและเชิญชวนในการบริโภค
3. ลักษณะเนื้อสัมผัสของอาหารต้องจัดให้เหมาะสมกับการบริโภค
ของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเด็ก วัยก่อนเรียน กลุ่มเด็ก
วัยเรียน
4. ขั้นตอนและวิธีการทำอาหารต้องไม่ยุ่งยากในการประกอบ

สามารถใช้อาหารแทนกันได้ และทรงเน้นมากก็คือ ให้
สอดคล้องกับอาหารพื้นบ้านและประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ

5. ผู้เป็นแม่บ้านหรือครูที่รับผิดชอบในการประกอบอาหารควรมีความรู้ในเรื่องอาหารและโภชนาการเพื่อที่จะได้นำไปถ่ายทอดให้กับบุตรหลานหรือนักเรียนให้มีความเข้าใจและทราบถึงคุณค่าอาหาร บริโภคเป็น การปลูกฝังนิสัยการบริโภคที่ดี

ในการดูแลและพัฒนาเด็กเบื้องต้น ต้องเน้นให้เด็กได้รับอาหารที่มีปริมาณและคุณค่าเพียงพอ ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้และใส่ใจต่อกินอาหารที่มีคุณค่าด้วยการสาธิตและสอนให้เด็กพ่อแม่ และผู้ปกครองเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติเองได้ด้วย พระองค์ทรงเห็นว่า “อาหารเป็นฐานเริ่มต้นของการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน”

ป ปัสัยการบริโภค

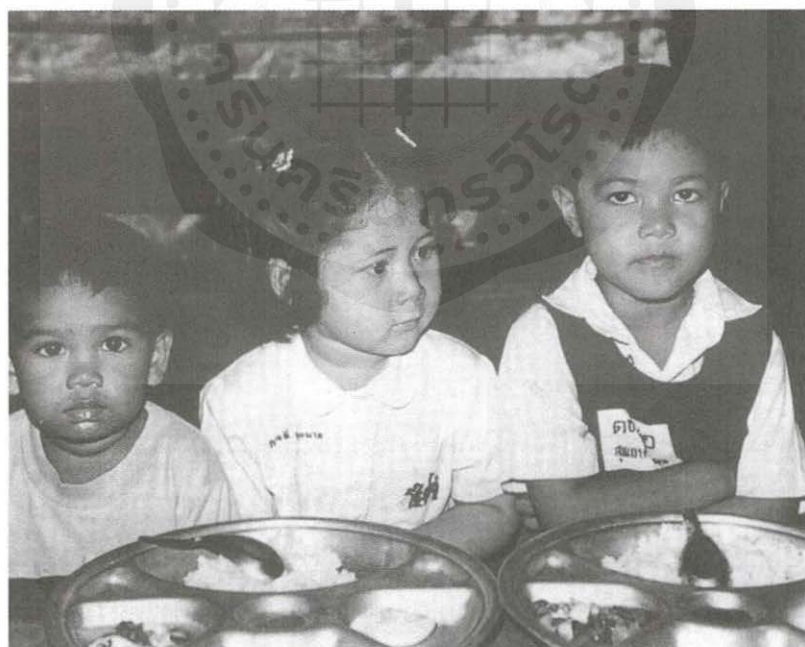
ด้วยพระอัจฉริยะแห่งความคิดเมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดอาหารให้เด็กแล้ว พระองค์ทรงเห็นว่าการมีอาหารเชิงปริมาณไม่ใช่เป้าหมาย แต่ต้องเป็นอาหารเชิงคุณภาพด้านโภชนาการ และเด็กต้องได้รับต่อเนื่องทั้งที่บ้านและโรงเรียน พระองค์จึงมีพระราชดำริว่า แม่หรือครูที่รับผิดชอบในการประกอบอาหารต้องมีความรู้ในเรื่องอาหารและโภชนาการ พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโครงการ

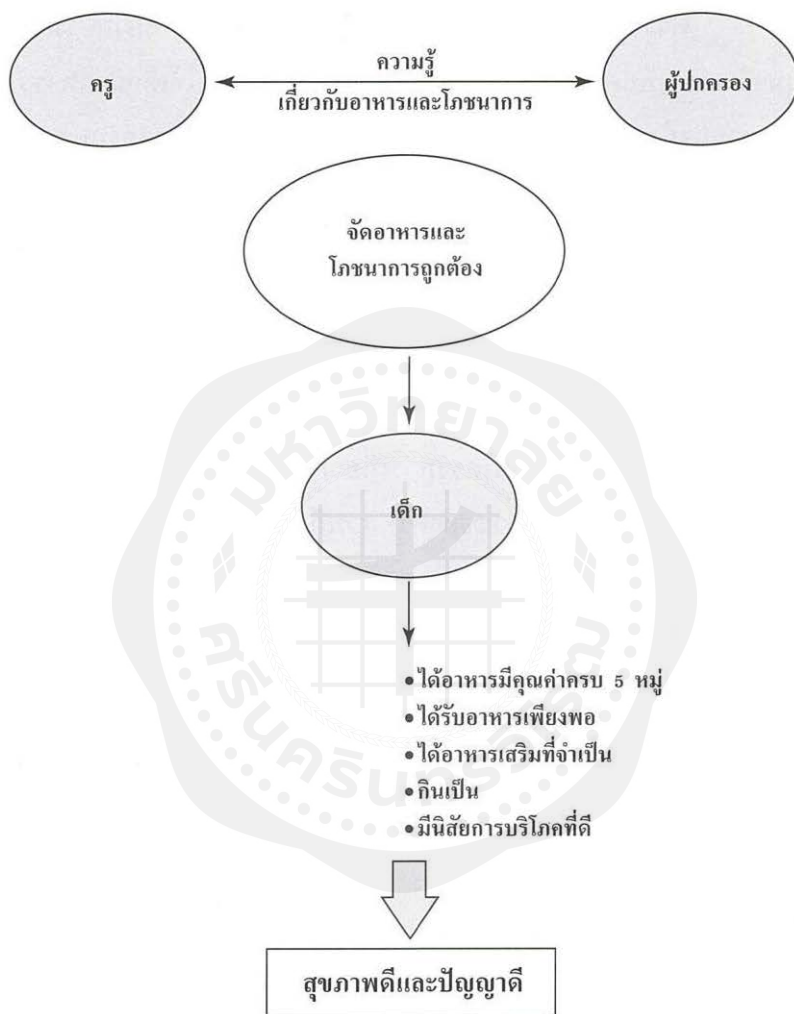
อาหารสำหรับเด็ก ไม่ได้มุ่งจัดให้เด็กมีอาหารรับประทานแต่ยังมุ่งถึงการให้การศึกษาแก่เด็กและครอบครัวให้รู้จักรับประทาน ทั้งด้านปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ในขณะเดียวกันต้องทำให้อาหารเป็นการบำรุงสุขภาพด้วยการใช้เกลือเสริมไอโอดีนปรุงอาหารกลางวันทุกวัน เพื่อลดอัตราการเป็นโรคเนื่องจากอาหาร (ภาควิชาคหกรรมศาสตร์, 2544 : 9) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงวิธีการแก้ปัญหาอาหาร โดยใช้หลักการว่า อาหารที่จัดให้กับเด็กต้องครบ 5 หมู่ โดยอาหาร 5 หมู่นี้จะต้องเป็นอาหารที่มีกลิ่นรสชวนบริโภค เพื่อที่จะนำไปถ่ายทอดให้กับบุตรหลานหรือนักเรียนให้มีความเข้าใจและทราบถึงคุณค่าอาหาร บริโภคเป็น และมีนิสัยการบริโภคที่ดีด้วย

สิ่งที่โรงเรียนต้องทำอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับอาหารของเด็กคือการฝึกนิสัยการบริโภคให้ถูกหลักโภชนาการ เนื่องจากเด็กเลือกกิน พระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดอาหารจานเดียว ประกอบด้วย อาหารหลัก 5 หมู่ ที่ทำเป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อไม่ให้เด็กเลือกกินได้ มีปริมาณที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย มีการปรุงแต่งให้น่ากิน และสอดคล้องกับอาหารพื้นบ้านที่เด็กคุ้นเคย ร่วมกับการฝึกมารยาทสังคมในการรับประทานให้เรียบร้อย ไม่มูมมาม มารยาท ที่จะนั่งรับประทานกับเพื่อนเพื่อแก้ปัญหาเลือกกินของเด็ก (ภาควิชา คหกรรมศาสตร์, 2544 : 9) อีกสิ่งหนึ่งที่พระองค์ซาบซึ้งและเสนอแนะเมื่อเสด็จไปในโครงการอาหารของพระองค์คือการปรุงอาหารพื้นบ้าน อาหารที่คุ้นลิ้น ให้เด็กได้บริโภค เช่น ส้มตำ ทั้งนี้พ่อแม่ต้องมาเรียนรู้จากครูไปด้วย ส่วนจะนำไปประยุกต์อย่างไรให้เป็นไปตามนิสัยแห่งตนสำหรับเด็กปฐมวัย ครูและพ่อแม่ต้องใส่ใจโภชนาการเด็กตั้งแต่ทารกอยู่ใน

กรรมมารดา ด้วยการส่งเสริมหญิงระหว่างตั้งครรภ์ และให้นมบุตรรับประทานอาหารที่ถูกต้อง ซึ่งหมายความว่าถ้าแม่มีสุขภาพดีลูกจะมีสุขภาพดีไปด้วย เด็กที่เกิดมาก็จะเป็นคนมีสุขภาพดีและปัญญาดี ด้วยพระราชดำรินี้พระองค์ได้ตั้งโครงการโภชนาการของเด็กอ่อน อายุ 0 ถึง 5 ขวบ สำหรับเป็นแนวทางศึกษาและปฏิบัติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองถึงความจำเป็นในการดูแลอาหารและโภชนาการ ที่ลงถึงตัวเด็ก ซึ่งถ้าสมบูรณ์ถูกต้องเด็กจะมีทั้งสุขภาพดีและปัญญาดี ความเกี่ยวเนื่องของกระบวนการวิธีปฏิบัติดังแสดงในรูปที่ 4

รูปที่ 4 กลไกความสัมพันธ์ของครู ผู้ปกครองและเด็ก
ในการส่งเสริมสุขภาพและปัญญาเด็ก

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโครงการอาหารสำหรับเด็ก ไม่ได้มุ่งจัดให้เด็กมีอาหารรับประทานแต่ยังมุ่งถึงการให้การศึกษาแก่เด็กและครอบครัวให้รู้จักรับประทานทั้งด้านปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร โดยทำให้อาหารเป็นตัวบำรุงสุขภาพด้วยการใช้เกลือเสริมไอโอดีนปรุงอาหารกลางวันทุกวัน เพื่อลดอัตราการเป็นโรคเนื่องจากอาหาร (ภาควิชาคหกรรมศาสตร์, 2544 : 9) เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จะทรงติดตามอย่างใกล้ชิด พระองค์จะทรงประเมินผลตามการดำเนินโครงการเกี่ยวกับโภชนาการสภาพจริงจากสุขภาพเด็ก การปรุงอาหารของครู รวมถึงการแก้ไขเพื่อให้เด็กได้รับอาหารและโภชนาการเป็นไปอย่างถูกต้องตรงเป้าหมายด้วยพระองค์เองอย่างสม่ำเสมอ และเกือบทุกครั้งที่ได้เสด็จประเมินโครงการ พระองค์จะพระราชทานสาธิตการปรุงอาหารให้กับเด็ก ครู และผู้ปกครอง พร้อมให้ชิมอาหารที่ทรงสาธิตนั้นด้วย

ความใส่ใจพระทัยต่อนิสัยการบริโภคของเด็กจะทรงเน้นถึงการให้ความรู้และการตระหนักถึงหลักโภชนาการของอาหารที่จำเป็นต่อสุขภาพมารยาทและนิสัยการกินที่ดีแก่เด็ก

เด็กต้องได้รับการดูแลสุขภาพW

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นนักการศึกษาปฐมวัยพระองค์แรกของประเทศไทย ที่แสดงบทบาทของการเป็นนักการศึกษาปฐมวัยที่ให้การดูแลเด็กตั้งแต่แรกเกิด พระองค์ให้ความสำคัญสนพระทัยสุขภาพเด็กตั้งแต่แรกเกิดในครรภ์มารดา โดยเน้นว่า เพื่อป้องกันโรคต่างๆ และเพื่อให้เด็กแข็งแรง ต้องดูแลกันตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ก่อนที่จะเกิดมาเป็นเด็ก และเป็นนักเรียนต่อไป ครูต้องเป็นผู้ช่วยดูแลแนะนำให้สุขศึกษา แนะนำเพิ่มวิตามินและยาบำรุงร่างกายโดยเฉพาะการป้องกัน

โรคโลหิตจาง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 208) จากพระราชดำริสหลายครั้งของพระองค์เกี่ยวข้องกับสุขภาพเด็ก พบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ความสำคัญพระทัยเกี่ยวกับสุขภาพเด็กของสถานศึกษาปฐมวัย 3 ประการที่สำคัญ คือ การป้องกัน การดูแล และการส่งเสริมสุขภาพ

1. การป้องกัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริให้ศูนย์ดูแลเด็กเล็กและโรงเรียนเด็กปฐมวัย จัดให้มีการตรวจสุขภาพทั่วไป การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง ประเมินสุขภาพเด็กตามมาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขทุกเดือน ซึ่งการดำเนินการนี้ครูต้องจดบันทึกข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคล และให้มีการตรวจสุขภาพสำหรับเด็ก เช่น ฟัน หู และร่างกาย โดยเจ้าหน้าที่อนามัย ในบางครั้งอาจจัดแพทย์มาตรวจสุขภาพเด็กด้วย ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพนั้น ทางโรงเรียนต้องจัดโปรแกรมให้ความรู้แก่นักเรียนและผู้ปกครองให้รับรู้ถึงการได้รับภูมิคุ้มกันโรคของเด็ก ให้ครูติดตามและตรวจสอบการได้รับภูมิคุ้มกันของเด็กให้ครบถ้วน นอกจากนี้เด็กทุกคนต้องได้รับการดูแลสุขภาพฟัน เรียนรู้การแปรงฟันที่ถูกต้องและการรักษาฟันให้แข็งแรง

2. การดูแลสุขภาพ

แต่ละสถานศึกษาปฐมวัยต้องจัดการดูแลสุขภาพให้ครอบคลุมอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. จัดให้มีปัจจุบันพยาบาล สถานศึกษาปฐมวัยต้องมีห้อง

พยาบาลสำหรับเด็กและมีเตียงพัก ถ้าเด็กมีปัญหาสุขภาพที่โรงเรียน ที่เป็น
ปัญหาสุขภาพเล็กน้อย ครูต้องสามารถให้การดูแลรักษาพยาบาลเบื้องต้นได้

2. การดูแลต่อเนื่องในกรณีที่เด็กมีปัญหาของการเจ็บป่วย
ต้องจัดให้มีการดูแลรักษาต่อเนื่องด้วยการเยี่ยมบ้าน ถ้าพบว่าเด็กมีปัญหา
ซับซ้อนให้พาเด็กไปโรงพยาบาล

3. จัดการป้องกันปัญหาสุขภาพ โดยสถานศึกษาประสาน
งานกับหน่วยงานสาธารณสุข ให้มีการร่วมมือระหว่างบริการ
สาธารณสุขกับโรงเรียนในการตรวจรักษาและบริการสุขภาพแก่เด็กนักเรียน

4. ผู้ปกครองทุกคนต้องได้รับการแจ้งเรื่องสุขภาพเด็ก

3. การส่งเสริมสุขภาพ

สำหรับเด็กที่อยู่ในสถานศึกษาปฐมวัยทุกคนจะได้รับการส่งเสริมสุขภาพต่อไปนี้

- อาหารและโภชนาการ
- ความรู้เรื่องทันตสุขภาพ
- การออกกำลังกายที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยจะมีชั่วโมงของกิจกรรมเคลื่อนไหวที่ช่วยให้เด็กได้ออกกำลังกายที่สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัส ในการบรรยายพิเศษเนื่องในการประชุมวิชาการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2530 มีประเด็นที่เกี่ยวกับการดูแลอนามัยในโรงเรียนว่าต้องเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขความว่า

“ครูควรมีหน้าที่วัดส่วนสูง และชั่งน้ำหนัก ส่วนการดูแลสุขภาพทั่วไปให้เป็นหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อจะตรวจและให้การช่วยเหลือสุขภาพตามจำเป็น”

เด็กทุกคนจะได้รับการประเมินสุขภาพด้วยการตรวจสุขภาพ และมีบันทึกสุขภาพสำหรับเด็ก ทำระเบียบสุขภาพและมีการเก็บสถิติสุขภาพของเด็กเป็นประจำปี เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพนี้จากการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในโครงการตามพระราชดำริจะเห็นว่ามีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบทั้งการกระทำ การบันทึกสุขภาพ และการประสานงานกับหน่วยบริการสาธารณสุข อย่างครบถ้วนตามแนวพระราชดำริ

ตอนที่ 3

การจัดหลักสูตร

กิจกรรมวงกลม หรือกิจกรรมเสริมประสบการณ์

กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมเสรี และ

เกมการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงปฏิเสธตารางกิจกรรมประจำวันของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ให้เน้นจุดประสงค์การศึกษาปฐมวัยที่สำคัญว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยที่มุ่งเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมพัฒนาการเด็กแบบองค์รวม สร้างเสริมลักษณะนิสัย สร้างสำนึกความเป็นไทย โดยจำแนกการศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาสำหรับเด็กเล็กให้เน้นการแบ่งเบาภาระผู้ปกครองในการดูแลเด็ก และเตรียมเด็กเข้าชั้นเรียนอนุบาล ส่วนการศึกษาอนุบาลให้เน้นการเตรียมความพร้อมเข้าเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 และพัฒนาการทางภาษาเป็นสำคัญ

สาระหลักสูตร การจัดสาระหลักสูตรให้มีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. สาระการเรียนรู้ต้องครอบคลุมทักษะภาษา คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ และสุขศึกษา
2. กิจกรรมเคลื่อนไหวและการออกกำลังกาย
3. จริยธรรม
4. วัฒนธรรมและความเป็นไทย
5. การสร้างเสริมลักษณะนิสัย

สาระหลักสูตรที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญและปรากฏ ณ สถานศึกษาต่าง ๆ ในโครงการตามพระราชดำริ สามารถประมวลได้ว่า พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์อันแน่วแน่ที่จะทำให้การศึกษาปฐมวัยสร้างเด็กไทย ให้มีความสามารถทางปัญญาควบคู่ไปกับความเป็นผู้มีจริยธรรม วัฒนธรรมและความเป็นไทยเสมอ แนวการจัดการศึกษาปฐมวัยตามพระราชดำริของพระองค์ที่สำคัญคือ การศึกษาปฐมวัยต้องพัฒนาเด็กไทยให้เป็นไทย ฉลาดและมีสุขภาพดี

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดการศึกษาแบบบูรณาการโดยผ่านการเล่น แบบเล่นปนเรียน ด้วยการให้ครูสอดแทรกความรู้ในขณะที่เด็กเล่น นอกจากนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงมีพระราชดำริว่า การจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัยต้องมุ่งเน้นหลักการดังนี้

1. ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ปัญญา
2. เตรียมความพร้อมไปโรงเรียน ไม่เน้นการอ่านออกเขียนได้
3. ให้เด็กเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา
4. สร้างเสริมการเรียนรู้ การพูดและการใช้ภาษา
5. ให้เด็กมีกิจกรรมทั้งในร่มและกลางแจ้งให้สมดุลย์

การประเมินผล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอัครราชกุมารีโดยแท้ พระองค์ทรงแสดงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมมโนทัศน์ เป้าหมาย การปฏิบัติ และการประเมินผล ด้วยการยกตัวอย่าง ด้วยการเล่าให้ฟังว่า ครูควรจัดการเรียนการสอนอย่างไร โดยเฉพาะการประเมินผลเด็กนั้น ครูควรทำสม่ำเสมอด้วยการปฏิบัติดังนี้

- สังเกตพฤติกรรมเด็กที่เปลี่ยนแปลง
- บันทึกความก้าวหน้าของพัฒนาการด้านต่าง ๆ
- ติดตามผลการเรียน
- ติดตามการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเฉพาะเด็กพิการ

การติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด็ก และประเมินความก้าวหน้าของพัฒนาการให้ใช้เกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อที่จะได้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของรัฐ และให้ทำบันทึกพฤติกรรม และพัฒนาการตลอดปีการศึกษา โดยเฉพาะเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยมีความหลากหลายมาก ทั้งที่เป็นสื่อวัสดุ สื่อเทคโนโลยี และสื่อจากของจริงตามธรรมชาติ ถ้ามาจากของจริงตามธรรมชาติจะสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่เป็นจริงให้กับเด็กอย่างยิ่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยว่าควรใช้สื่อที่เป็นวัสดุใกล้ตัวเป็นของจริงหาได้จากธรรมชาติ ในการเรียนการสอนต้องฝึกการสังเกตจากประสบการณ์จริงจะมีคุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง พระราชดำริเกี่ยวกับการใช้สื่อของจริงนี้ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสในการประชุมคณะกรรมการบริหารโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ครั้งที่ 5 เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 30 สิงหาคม 2527 ความตอนหนึ่งว่า

“นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ก็คงจะต้องสอนโดยใช้อุปกรณ์ใกล้ตัวบ้าง เป็นการฝึกให้เป็นคนช่างสังเกต ซึ่งไม่ต้องเสียเงินเลย อุปกรณ์ใดที่สามารถหาได้จากประสบการณ์ใกล้ตัวก็ควรใช้ได้ ไม่

ต้องซื้ออาหารคาวแพงให้สิ้นเปลือง แต่หากเป็น
อุปกรณ์ที่จำเป็น แม้จะมีราคาแพงก็น่าสนับสนุนให้
จัดซื้อไว้ได้ โดยให้เบิกจ่ายจากเงินงบประมาณหรือ
เงินของโรงเรียน”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็น
ว่าการใช้สื่อของจริงตามธรรมชาติเป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม
กับเด็กที่สุด รวมทั้งการได้สัมผัสสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก จะทำให้เด็กเรียน
รู้ได้มากกว่าการเรียนรู้ทางอ้อมจากสื่อจำลอง

พระองค์ได้เสนอแนะเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็ก
ปฐมวัยว่าครูควรเลือกสื่อการเรียนรู้ดังนี้

- ใช้วัสดุใกล้ตัวที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสื่อการเรียนรู้
- ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อการเรียนการสอน เช่น เรียนสีเขียวจาก
ใบไม้ เรียนสีแดงจากดอกไม้ เป็นต้น
- จัดให้เด็กไปทัศนศึกษาเพราะจะกระตุ้นให้เด็กสนใจใฝ่รู้มากขึ้น
- ใช้ประสบการณ์ใกล้ตัวที่ปรากฏเป็นสื่อการเรียนรู้ในทันที

พระองค์ทรงนำข้อสังเกตที่ได้จากการสังเกตเด็กทั่วไป และจาก
พระเจ้าหลานเธอ มาเป็นข้อเสนอแนะแก่ครูให้เรียนรู้ถึงสิ่งที่พระองค์ทรง
ค้นพบว่าเด็กทุกคนกระหายที่จะเรียนรู้ และการเรียนรู้เกิดได้ทุกเมื่อจาก
ประสบการณ์จริงที่เด็กได้รับ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่จะทำให้เด็กเรียนรู้
ได้ดียิ่งขึ้น

หนังสือเป็นสื่อการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญ พระองค์ทรงให้นำหนังสือมาใช้
กับเด็ก โดยเฉพาะสารานุกรมฉบับเด็กเล็กที่จัดทำขึ้นสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า

10 ขวบ ในคำทรงบรรยายเรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ณ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ตรัสแก่ผู้เข้าประชุมความว่า

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะมี สารานุกรมในลักษณะนี้ให้คนไทย เป็นภาษาไทยด้วย ท่านบอกว่าตอนนั้นพวกเราลูก ๆ อยู่ในวัยเรียนกับ ลูกที่โตหน่อยก็อาจจะสอนน้องได้ ท่านถึงได้ทำเป็น 3 ระดับ ระดับเด็กโตหรือคนธรรมดาที่ไม่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขานั้นโดยเฉพาะ แล้วช่วยมาเป็น เด็กระดับกลาง และเด็กเล็ก ความจริงก็ไม่ใช่งาน ต้องเขียนอะไรก็ให้คลุมใจความมากและยาก แต่ต้อง เขียนต้องใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่ายเหมาะกับเด็กเล็ก”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสนอแนะให้ทำมูมนหนังสือและเลือกหนังสือที่เหมาะสมกับเด็กมาจัดไว้ เช่น หนังสือ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนระดับเด็กเล็ก นอกจากนี้โรงเรียนควรจัดให้มีห้องสมุดเคลื่อนที่ไปตามห้องต่าง ๆ เพื่อให้หนังสือเข้าถึงตัวเด็กมากยิ่งขึ้น และเด็กจะได้สัมผัสหนังสือ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างนิสัยรักการอ่าน

ส่วนการจัดชั้นเรียนให้จัดเหมือนบ้านมีมุมการเรียนรู้ แนวพระราชดำรินี้มาจากพระราชนิพนธ์ เรื่อง ทศนะการเรียนการสอนของญี่ปุ่น ในหนังสือเสนาศึกษา เล่ม 50 ตอน 3 ธันวาคม 2526 - มกราคม 2527 และหนังสือพลอยแสงว่า

“...การสอนชั้นอนุบาล 1 ยังไม่มีการสอนหนังสือ จัดเด็กเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2-4 คน จะสอนให้เด็กอยู่ในระเบียบ รู้จักอยู่ร่วมกับหมู่คณะ ทำกิจกรรม เช่น เต้นเข้าจังหวะ นักร้อง ๆ ฟังนิทาน การสอนเด็ก ๆ ขนาดนี้ครูผู้ช่วยครูอีกคนหนึ่ง การจัดห้องเขาพยายามจัดเหมือนบ้าน นอกจากชั้นเรียน...”

พระราชดำริที่สำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยอีกคือ การจัดชั้นเรียนให้พัฒนาการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการใช้ของเด็ก โดยจัดให้มีมุมประสบการณ์ และจัดให้มีมุมหนังสือ หรือห้องสมุด นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมโรงเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้อีกอย่างหนึ่ง ที่เด็กสัมผัส 在ความเป็นธรรมชาติ ความสะอาด และความเป็นระเบียบสวยงาม

แม้ว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงให้ความสำคัญกับสื่อที่มาจากธรรมชาติก็ตาม แต่พระองค์ยังให้ความสำคัญพระทัยกับการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วย พระองค์ทรงให้คำแนะนำแก่ครูในการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการสอน เมื่อพระองค์ทรงพบว่าเด็กพิการจำเป็นต้องมีเครื่องช่วยสอน สำหรับกลุ่มเด็กพิการ หูหนวก ตาบอด และปัญญาอ่อน เพื่อให้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ในการช่วยเหลือตนเองในอนาคต ตัวอย่างเช่น การใช้สื่อเทคโนโลยีในศูนย์ทดลองเด็กหูหนวกปฐมวัย การจัดการศึกษาพิเศษโรงเรียนกวีละอองกุล ที่มีนักเรียนบกพร่องด้านสติปัญญา การพูด และการศึกษาเด็กออทิสติก เด็กพิการซับซ้อน ทรงโปรดให้ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น

คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ทักษะสังคม และการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน โดยชั้นอนุบาลให้มีการเรียนการสอน 2 แบบ คือ

- 1) การจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มสำหรับนักเรียนที่ยังไม่สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้เอง มีครูเป็นผู้ควบคุมการใช้บทเรียนที่เชื่อมต่อกับจอโทรทัศน์ขนาดใหญ่ และให้นักเรียนเรียนเป็นกลุ่ม
- 2) นักเรียนที่ใช้คอมพิวเตอร์ได้เอง ครูจะเป็นผู้จัดให้และคอยช่วยเหลือและสอนเนื้อหาพร้อมด้วย

การใช้สื่อการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นและการใช้ประโยชน์ที่คุ้มค่ามากกว่าการมีสื่อการเรียนรู้เชิงปริมาณแต่ขาดประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่แท้จริง

การพัฒนาผู้ปกครอง

การเสด็จพระราชดำเนินออกเยี่ยมราษฎรในชนบทห่างไกลและท้องถิ่นทุรกันดาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพบว่าเด็กในชนบทเป็นจำนวนมาก นอกจากประสบปัญหาภาวะโภชนาการ และด้อยโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษแล้ว ยังทรงพบว่าเด็กได้รับการเลี้ยงดูไม่ถูกต้องตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งคลอด ถึงก่อนจะเข้าสู่ระบบโรงเรียนซึ่งช่วงอายุดังกล่าวสำคัญต่อพัฒนาการของร่างกายและสติปัญญาของเด็กเป็นอันมาก

อีกทั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพบว่าการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยเด็ก ด้วยโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น ยังไม่ได้ผลอย่างเต็มที่เหตุเพราะเด็กมีปัญหาด้านสุขภาพมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา จากการที่มารดาขาดความรู้ ขาดโภชนาการที่ถูกต้อง พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดอบรมแม่ดูแลตนเอง และลูกระหว่างตั้งครรภ์ให้ถูกหลักวิชา เพื่อพัฒนาการของเด็กจะได้สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพทั้งแม่และลูกไปพร้อมกัน (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544 : 42) โครงการในพระราชดำรินี้เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 ด้วยจุดประสงค์ให้การพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยของเด็กเริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา กิจกรรมที่สำคัญของโครงการคือ การให้ความรู้แก่หญิงตั้งครรภ์ทั้งด้านโภชนาการ การดูแลครรภ์ การเลี้ยงทารก การตรวจครรภ์ และหญิงให้นมเด็ก ผลของกิจกรรมนี้ทำให้ทารกได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา (กองบรรณธิการ, 2547 : 11) สำหรับเด็กในโรงเรียนให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้านการเกษตรแผนใหม่ทางโภชนาการ การถนอมอาหาร และแปรรูปอาหาร เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองนำไปใช้ในการดูแลตนเองและครอบครัว

ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาผู้ปกครอง (parent education) อย่างมาก โดยเน้นถึงการให้ความรู้ รับรู้ และมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กทั้งด้านอาหารและสุขภาพ

หลักการสำคัญในพระราชดำริเพื่อการพัฒนาผู้ประกอบการประกอบด้วย

1. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ข้อความที่ผู้ปกครองต้องได้รับ
อย่างน้อย 2 ประการหลักคือ

- 1) ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ กับ
- 2) ความรู้ด้านสุขภาพ

“การที่เข้าไปในบางพื้นที่ก็ลำบากมาก ถ้ารวม
นักเรียนมาไว้ด้วยกันที่โรงเรียนก็จะทำได้ง่ายขึ้น แต่
ก็ยังลำบากอยู่ เพราะอายุที่ถูกต้องเหมาะสมก็ควร
ได้รับภูมิคุ้มกันเหล่านี้คือ วัคซีนวัยเรียนตั้งแต่
ขวบสองขวบ เรื่องนี้ทางโรงเรียนอาจจะช่วยได้
ด้วยการให้ความรู้นักเรียน และผู้ปกครองที่มา
ติดต่อกับทางโรงเรียน เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ว่า
น้องของนักเรียนจะต้องได้รับภูมิคุ้มกัน การ
บริการพวกนี้มีปัญหาอะไรครูก็พอจะช่วยสอด
ส่องได้”

2. การให้ผู้ปกครองรับรู้ ในการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการ
ศึกษาที่เชื่อมสานต่อระหว่างบ้านและโรงเรียน ที่ผู้ปกครองต้องรับรู้ เพื่อ
ให้มีส่วนร่วมและสานต่อการเรียนรู้จากโรงเรียนสู่บ้านและบ้านสู่โรงเรียนดังนี้

- ให้ผู้ปกครองร่วมรับรู้เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน
- ให้ผู้ปกครองร่วมรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและภูมิคุ้มกัน
โรคสำหรับเด็ก
- ให้ผู้ปกครองรับรู้สภาวะทางสุขภาพของเด็กและการดูแลเด็ก
เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ

คุณภาพครู

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จ เยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์มีความเป็นอยู่ที่จะต้องได้รับการพัฒนา จึงมีพระราชดำริจัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน และพระราชทานให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นเจ้าของเรื่อง โดยมีพระราชประสงค์ช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนและไกลคมนาคม โดยการแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนเข้ารับการศึกษาภาคบังคับ และเพื่อให้เด็กได้รับการส่งเสริมด้าน สุขภาพอนามัยและโภชนาการที่ถูกต้อง มีระเบียบวินัย รู้จักปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์

เมื่อพระองค์ท่านทรงพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์เด็กปฐมวัย และโรงเรียนอนุบาลขึ้นทั้งในเขตเมือง เขตชนบทและตามแนวชายแดน เพื่อเลี้ยงเด็กให้ถูกวิธีและแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนเพื่อเตรียมความพร้อมในระดับประถมศึกษาแล้วได้ทรงโปรดให้มีการพัฒนาครูไปพร้อมด้วย

พ.ศ. 2528 เมื่อทรงโปรดให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ 2 1/2 - 5 ปี เข้ารับการดูแล ทรงมีพระราชดำริให้ผู้ดูแลเด็กต้องเข้ารับการอบรม เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องต่อไปนี้

- การอบรมเลี้ยงดูเด็กเล็ก
- วิธีการจัดกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- ความรู้เกี่ยวกับอาหารและโภชนาการในระดับที่สามารถให้ความรู้แก่เด็ก และผู้ปกครองได้

ความสนพระทัยเกี่ยวกับคุณภาพครูของพระองค์จะสอดคล้องตามความจำเป็นของสถานศึกษานั้นๆ สำหรับสถานศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีก็ทรงโปรดให้มีการฝึกอบรมครูให้สามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วยสอนและประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางการศึกษาได้ (สุรัชย์ โกศัลยะวัฒน์, 2546 : 192) พระองค์เน้นเสมอถึงความรู้ของครูที่ต้องพัฒนา พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า ครูที่เข้ามาปฏิบัติงานในสถานศึกษาปฐมวัย จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเด็กและพัฒนาการเด็กจะสามารถที่จะสอนได้ทั้งเด็กและผู้ปกครองในการที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาเด็กให้สมบูรณ์ที่สุด และเพื่อให้ครูรักเด็กและถิ่นฐานบ้านตน พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้ผู้ที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงมาสมัครเป็นครู รวมทั้งเด็กที่สำเร็จจากโรงเรียนนั้นๆ สมัครเข้าเป็นครู ในขณะเดียวกันก็ให้ความรู้แก่ครูเพื่อให้เข้าใจงานในหน้าที่และ

เพื่อเตรียมครูในการพัฒนาในอนาคตตามแนวพระราชดำรินี้ จากการศึกษาสภาพจริงพบว่าเด็กที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนหลายคนกลับเข้าเป็นครูในโรงเรียนนั้นๆ ตามเขตพื้นที่ของตน ซึ่งทำให้ความผูกพัน และมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาเด็กในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ข้อความรู้ที่ครูต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ครูรับผิดชอบ โดยหน้าที่ที่ครูต้องกระทำคือ

- การจัดการเรียนการสอนเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง
- การใช้สื่อและอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับปัญหาเด็ก เช่น ใช้กระจกสำหรับเด็กที่มีปัญหาเพื่อช่วยในการฝึกพูด รวมถึงการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะมาจากธรรมชาติ
- การจัดการเรียนการสอนที่ประสานระหว่างบ้านและโรงเรียน
- วิธีพัฒนาเด็กที่มีปัญหา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับคุณภาพครูปฐมวัย ด้วยพระองค์ทรงเห็นว่าทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต้องได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพตั้งแต่ปฐมวัย ซึ่งพ่อแม่ และครู เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่ง ที่ต้องได้รับการพัฒนามาก่อนที่จะทำหน้าที่ในการพัฒนาเด็กต่อไป ครูที่จะพัฒนาเด็กปฐมวัยได้ดีต้องเป็นครูที่มีคุณภาพ

ตอนที่ 4

การจัดการเรียนการสอน

พระราชทานให้แก่ปวงชน ได้นำไปคิด นำไปดำเนินการ โดยมีเป้าหมายเดียวคือการพัฒนาคนอย่างมีคุณค่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริว่า การศึกษาเป็นการให้ความรู้ ความสามารถ ความคิด จิตใจ จริยธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนความเป็นคนไทยแก่เยาวชน ถ้าให้การศึกษาก็ถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วน ก็จะทำให้เยาวชนเจริญเติบโต เป็นคนมีคุณภาพ สามารถสร้างฐานะความเจริญมั่นคง ให้แก่ตนและบ้านเมืองได้ ในทางตรงกันข้าม หากไม่ได้การศึกษาก็จะเป็นผลให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นคนอ่อนแอ ไร้สมรรถภาพ ไม่สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์อันเป็นแก่นสารได้ ในที่สุดก็จะทำให้สังคมส่วนรวมและบ้านเมืองต้องเสื่อมลง (สมเกียรติ ชอบผล, 2534 : 43) โดยเฉพาะการศึกษาปฐมวัย ที่ทรงเห็นว่าเด็กในวัยนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศ หากการเลี้ยงดูเด็กและให้การศึกษาบรมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการศึกษาแล้ว เด็กจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจและทางสติปัญญา (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534 : 10-11) พระองค์ได้เสนอแนะพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเด็กแบบองค์รวมไว้ ณ ที่ต่าง ๆ ประมวลได้ดังนี้

การส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย

- การเคลื่อนไหวอย่างมีจุดประสงค์
- พลศึกษา
- การเล่นกลางแจ้ง

การส่งเสริมด้านจิตใจ

- การปลูกฝังจิตใจอ่อนโยน โอบอ้อมอารี
- รู้จักเมตตา กรุณา
- รู้จักการให้อภัย
- รู้จักการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม

- มารยาทในการกล่าวขอบคุณ ขอโทษ สวัสดี
- การทำความเคารพ การไหว้ การทักทาย
- การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน
- การมีนิสัยดีตามระบอบประชาธิปไตย
- การช่วยกันทำงาน
- การอดทน
- มารยาทในการรับประทานอาหาร

การส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญา

- ฝึกการสังเกตเปรียบเทียบ
- ส่งเสริมเด็กให้ค้นคว้าหาความรู้ และสามารถอธิบายความรู้ที่ตนได้มาได้
- สร้างทักษะในการสังเกตให้กับเด็ก

การจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นงานที่บูรณาการระหว่างพระราชดำริด้านการศึกษา กับพระราชปณิธานในการทำงานเพื่อพสกนิกรของ

พระองค์ ทำให้พระราชกรณียกิจของพระองค์มีความลึกซึ้ง กอปรด้วยความเข้าพระทัยในการบริหารจัดการศึกษา จึงทำให้โครงการในพระราชดำริได้รับการซึมซับไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นการดูแลให้การศึกษาแก่เด็กเล็กก่อนวัยเรียนได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาได้อย่างถูกต้อง (สุรัชย์ โกศัลยะวัฒน์, 2546 : 190)

พระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณต่อเด็กทุกกลุ่ม โดยเสมอภาคกัน ทั้งเด็กทั่วไป เด็กพิการ โครงการการศึกษาของพระองค์จึงแผ่ขยายครอบคลุมโอกาสทางการศึกษาของเด็กปกติและเด็กด้อยโอกาสอย่างเสมอภาคกัน

การเรียนรู้ด้วยการสังเกต และจำ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพิจารณาเห็นว่า การเรียนรู้ของเด็กมาจากประสบการณ์ การสังเกตของเด็กทำให้เด็กได้รับข้อมูล และสารสนเทศที่นำไปสู่การสร้างเป็นองค์ความรู้ในตน พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการสังเกตมาก จากพระราชดำรัสของพระองค์ในการประชุมคณะกรรมการบริหารโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 30 สิงหาคม 2527 ความตอนหนึ่งว่า

ริในพระบรมมหาราชวัง เช่น พิธีพระบรม
ทานที่มาจากศึกษาทุกวัน ด้วยคำถามว่า ก
โม ซึ่งต้องหาเหตุผลตอบให้ได้”

องค์ทรงมีพระราชดำริถึงการสอนเด็กว่า ต้อ
มาถึงการให้เด็กตระหนักต่อการเรียนรู้และสร
เอง ในการบรรยายหัวข้อ “แนวโน้มการจัด
เรียนรู้ในทศวรรษหน้า” ในการสัมมนาวิชาการ เรี
รู้ในทศวรรษหน้า” ณ โรงแรมบีพี สมิทรา จังห
ายน พ.ศ. 2542 มีความตอนหนึ่งว่า

ทรงมีพระราชดำริถึงการสอนเด็กว่า
ให้การให้เด็กตระหนักต่อการเรียนรู้และ
ในการบรรยายหัวข้อ “แนวโน้มการ
ในทศวรรษหน้า” ในการสัมมนาวิชาการ
ทศวรรษหน้า” ณ โรงแรมบีพี สมิทธา
พ.ศ. 2542 มีความตอนหนึ่งว่า

“นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูในการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางแบบต่างๆ ของเขาเหล่านั้น จะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือใช้ให้เด็กรู้จักสังเกตลักษณะของบุคคล ลักษณะของธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากผลของการทดลองต่าง ๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรจะเก็บมาศึกษา มาสังเกตดูว่ามีความเปลี่ยนแปลง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงชี้ให้ครูใส่ใจกับความสนใจและความกระตือรือร้น ใครรู้ใครเรียนของเด็ก ซึ่งการทำหน้าที่การสอนต้องใช้ประสบการณ์จริงเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ดีที่สุด พระองค์ทรงเสนอแนะในหลาย ๆ โอกาสเกี่ยวกับการสังเกตกับการเรียนรู้ของเด็กว่าครูต้องให้เด็กได้กระทำสิ่งต่อไปนี่

- สังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพราะเด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยใคร่เรียนใคร่รู้ และเปรียบเทียบ
- สัมผัสสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่เป็นจริง
- เรียนรู้โดยตรงจากธรรมชาติเริ่มรู้จักชื่อต้นไม้
- ให้เด็กใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้ เช่น หยิบจับ ประมาณน้ำหนักของ การฝึกสังเกตนี้ต้องทำตั้งแต่เด็ก เด็กจะเรียนรู้ได้มาก

การจำเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญ ด้วยมีพระ
ราชดำรัสที่เกี่ยวข้องว่า

“เรื่องแนวในการสอน จากการเลี้ยงเด็กรุ่นลูก
รุ่นหลานลงไป ได้สังเกตเห็นว่าเขามีความอยากรู้อยากเห็น
อยากรู้ จะทำอะไรก็ได้ในเบื้องต้นนี้ ถ้าเขาอยากจะทำอย่าง
นั้นเขาอยากจะทำอย่างนั้น แล้วปล่อยให้เขาทำเอง

โฆษณาาก็ไม่มีประโยชน์ต่ออนาคตทายาทภาคหน้า น่า
จะให้ท่องจำสิ่งที่ป็นสาระไปเลยดีกว่า ถึงตอนเด็ก ๆ
เขาอาจจะท่องจำเหมือนนกแก้วนกขุนทอง ไม่เป็น
ประโยชน์อะไร แต่เมื่อโตขึ้น ก็จะใช้ประโยชน์ได้มาก...”

ในการฝึกจำสำหรับเด็กนั้น พระองค์ทรงเล่าประทานต่อที่
ประชุมที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ คราวหนึ่งว่า

“ให้นับการสังเกตและฝึกให้แสดงออกด้วยการ
ฝึกให้พูด ให้เล่าเรื่อง ให้เขียน การสอนศิลปะให้ฝึก
เด็กหัดสังเกตธรรมชาติ ให้เด็กจดจำโดยการวาด
หรือพูดเล่ามาให้ฟัง อยากให้เด็ก ๆ หัดสังเกต
จดจำและเล่าได้ หรือจะเขียนไว้ วาดรูปไว้เป็นการ
ถ่ายทอดออกมาได้ยิ่งดี...”

(เจ้าฟ้านักการศึกษา 65)

การสร้างองค์ความรู้ในตน กับการจำ เป็นสิ่งที่สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ความสำคัญมากโดยเฉพาะการ
ศึกษาสำหรับเด็ก ที่ต้องใช้สัมผัสเป็นสื่อช่องทางของการรับรู้ที่นำไปสู่การ
สร้างองค์ความรู้ในตน (constructivist) แล้วสร้างเสริมการจำด้วย
กิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับเด็ก เช่นการให้เด็กได้ทบทวนด้วยการพูดถึง
หรือด้วยการวาดภาพ ซึ่งเป็นวิธีการเรียนของเด็กปฐมวัยที่จะสามารถสื่อ
ความหมายสิ่งที่เรียนรู้ได้ด้วยภาษาสัญลักษณ์

การปลูกสำนึกไทย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระ
ราชนิพนธ์ บพนาในหนังสือ 3 ปี โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มี
ประสิทธิภาพ ก็เป็นเรื่องควรทำ วิธีสร้างคนให้ดี
ที่สุดคือ การให้การศึกษา...”

พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า การศึกษาเป็นการให้ความรู้ ความ
สามารถ ความคิด จิตใจ จริยธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนความเป็นคน

ไทยแก่เยาวชน ถ้าให้การศึกษาได้ถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วน ก็จะทำให้เยาวชนเจริญเติบโตเป็นคนมีคุณภาพ สามารถสร้างฐานะความเจริญมั่นคงให้แก่ตนและบ้านเมืองได้ ในทางตรงกันข้าม หากไม่ให้การศึกษา ก็จะเป็นผลให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นคนอ่อนแอ ไร้สมรรถภาพ ไม่สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์อันเป็นแก่นสารได้ ในที่สุดก็จะทำให้สังคมส่วนรวมและบ้านเมืองต้องเสื่อมลง (สมเกียรติ ขอบผล, 2534 : 43)

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความแนบแน่นมากเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกไทย มีพระราชดำรัสตอนหนึ่งเกี่ยวกับการสร้างสำนึกไทย ความว่า

“...ขั้นต้นจงใจให้เด็กมีความสนใจและมีความรู้พื้นฐานทางดนตรีไทย โดยปูพื้นฐานตั้งแต่ความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีต่างๆ ให้ทุกคนมีโอกาสได้จับได้เล่นทุกสิ่งทุกอย่าง รู้ว่าเสียงเป็นอย่างไร รู้ว่าเครื่องดนตรีแต่ละอย่างมีความแตกต่างกันอย่างไร เป็นการฝึกความสังเกต ให้รู้จักส่วนต่าง ๆ ของเครื่องดนตรีก็จะเกิดความสนใจ มีนักเรียนคนหนึ่งไปดูนิทรรศการดวงตราไปรษณียากร ไปเห็นแสตมป์ชุดเครื่องดนตรีไทย ก็สามารถอธิบายให้คุณแม่ฟังได้ว่าเครื่องไหนคืออะไร ระบุขนาดเอกกับระนาดทุ้มต่างกันอย่างไร แสดงถึงความสนใจซึ่งคุณแม่ไม่ทราบ พื้นฐานในระดับเด็กเล็กอย่างนี้ไปได้ดีแต่ว่าระดับโตกว่านั้นยังไม่ได้ทดลองดู...”

จากแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ พบว่า คณาจารย์โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรมมหาราชวังกล่าวว่า ได้นำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการสร้างสำนึกไทยมาใช้ในการจัดการศึกษาให้กับเด็กในหลายประการมา ได้แก่ การฝึกมารยาทไทย การสร้างนิสัยการกินที่ดี การฟังเพลงไทย การใช้วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยการให้เด็กไปทัศนศึกษา แล้วพบว่าเด็กให้ความสนใจมาก ซึ่งในทางอ้อมที่ได้คือการปลูกฝังรักความเป็นไทย เช่นกันกับโรงเรียนตำรวจตะเวนชายแดนบ้านถ้ำหิน ได้นำให้เด็กเรียนรู้วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่นงานข้าวห่อกระเหียง การสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าห้องเรียนทุกวัน เป็นต้นสิ่งที่โรงเรียนประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง นอกจากการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนแล้วยังพบว่ายังมีอีกประการหนึ่งที่ได้รับมาด้วยคือ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของโรงเรียน ความสำเร็จของการจัดการศึกษาปฐมวัยนี้ โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริกล่าวในลักษณะเดียวกันว่า การนำพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานให้ไปใช้ในทางปฏิบัตินั้น พระองค์ท่านจะเสด็จมาประเมินงานด้วยพระองค์เอง เพื่อพระราชทานคำแนะนำให้โรงเรียนสามารถพัฒนาการศึกษาปฐมวัยของตนได้ตามบริบทของโรงเรียนอย่างอิสระ สิ่งที่เน้นมากและเสนอแนะในทางปฏิบัติคือ

- การฟังเพลงไทยเดิมก่อนนอน
- การไหว้ การทักทาย และการฝึกมารยาทไทย

การศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริ มีจุดเด่นตรงที่พระองค์ไม่ทิ้งลักษณะความเป็นไทย และใคร่ปลูกฝังเยาวชนรุ่นใหม่ให้ระลึกถึงความเป็นไทย

ตอนที่ 5

ความสำเร็จของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย

1. อาหารและโภชนาการ เป็นสิ่งแรกที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักเห็นว่า คนจะมีสมรรถภาพดีต้องมาจากการมีสุขภาพดี ซึ่งการมีสุขภาพดีต้องมาจากการมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และปริมาณที่เพียงพอ นับแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา

2. สุขภาพ เด็กต้องได้รับการดูแลสุขภาพที่ดีด้วยการได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำและได้รับการดูแลสุขภาพที่ดีจากสถานศึกษา

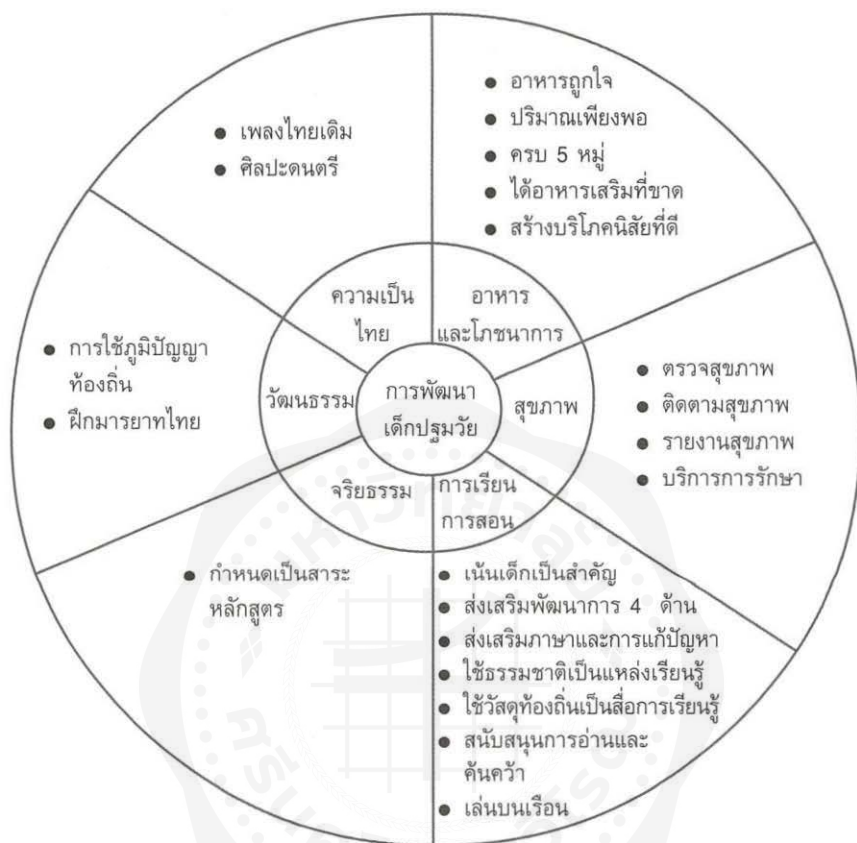
3. การเรียนการสอน ให้เน้นเด็กเป็นสำคัญ ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัว การใช้ภาษา รวมถึงการรู้จักการอ่านและการค้นคว้าด้วยตนเอง

4. เรียนรู้จริยธรรม การเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติที่ดี โดยให้กำหนดเป็นสาระหลักสูตร

5. เรียนรู้วัฒนธรรมไทย ด้วยการฝึกมารยาทไทย และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์

6. ความเป็นไทย เน้นการปลูกฝังความรู้สึกความเป็นไทยด้วยการสัมผัสจากการฟังดนตรีไทย เป็นอาทิ

องค์ประกอบการพัฒนาเด็กปฐมวัยแต่ละองค์ประกอบ จะมีแนวปฏิบัติสำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในแต่ละองค์ประกอบแสดงดังรูปที่ 5

รูปที่ 5 องค์ประกอบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวพระราชดำริ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวพระราชดำริมีความชัดเจนเป็นเอกลักษณ์คือ การปลูกฝังความเป็นไทย ความเป็นเด็กที่มีคุณภาพ ภายใต้บริบทของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการส่งเสริมพัฒนาการ การพัฒนาปัญญาด้วยการเรียนรู้แบบเล่นปนเรียน

การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาปฐมวัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยอย่างน้อย 5 ประการ ดังนี้

1. *การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก* เริ่มจากการให้เด็กปฐมวัยได้รับอาหารที่เพียงพอ มีคุณค่าทางโภชนาการ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา มีการดูแลสุขภาพที่ดี และมีโอกาสทางการศึกษา

2. *การสร้างจิตสำนึกไทย* การดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่มีคุณค่า ต้องปลูกฝังความรักในความเป็นไทย ด้วยการให้เด็กซึมซับรับรู้เพลงไทย ดนตรีไทย วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาไทย

3. *การปลูกฝังความต้องการเรียนรู้* ให้เริ่มด้วยการฝึกให้เด็กสังเกต ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติรอบตัวของเด็ก และสนับสนุนให้เด็กจำ และเรียนรู้การค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. การพัฒนาบุคลากร บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องได้รับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยในทางปฏิบัติ เพื่อการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กด้วยการดูแลและการศึกษา ต้องมาจากการมีส่วนร่วมรับรู้และปฏิบัติที่ถูกต้องของผู้ปกครอง โดยมีชุมชนเป็นหน่วยสนับสนุนการบริหารและการเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้วยการทำงานร่วมกันระหว่าง ครู ผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริว่า การพัฒนาการศึกษาปฐมวัยต้องเริ่มจากการพัฒนาครู ครูต้องมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย จากนั้น จึงพัฒนาโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน แล้วจึงพัฒนาผู้ปกครองและชุมชน ตามลำดับผลที่ได้จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยอย่างเต็มที่

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวินิจฉัยด้วยพระอัจฉริยภาพว่า การพัฒนาการศึกษาปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพมีปัจจัยเกี่ยวข้องอย่างน้อย 4 ประการ คือ ครู โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ที่ต้องพัฒนา และเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมายทางการศึกษา ต้องมีการติดตามประเมินผลเพื่อสะท้อนภาพการพัฒนาที่จะนำไปสู่การแก้ไขที่มีคุณค่า พระองค์ทรงโปรดให้มีการพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาปฐมวัยตามลำดับเริ่มจากการพัฒนาครู และผลจากการพัฒนาครูนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียน ซึ่งจะหมายถึงการพัฒนาชั้นเรียนและบริเวณโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเรียน สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถถ่ายทอดสู่ความเป็นรูปธรรม ด้วยพระองค์ทรงเน้นถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทั้งการให้คำแนะนำและการให้ตัวอย่าง อีกทั้งยังทรงติดตามผลงานด้วยพระองค์เองอย่างสม่ำเสมอ แนวพระราชดำริของพระองค์ประเมิน ได้จากปรัชญา พันธกิจ และการประพฤติปฏิบัติของนักเรียนที่สามารถพบได้ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของพระองค์

การพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการพัฒนามาจากการมองภาพฉายของการบริการเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ความต้องการที่จำเป็นสำหรับเด็ก สิทธิความเป็นมนุษย์ (human rights) ของเด็ก หน้าที่ของครอบครัวและชุมชนในการดูแลเด็ก กับการแสดงออกถึงความรับผิดชอบของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพเด็กเพื่ออนาคต ดังนั้นเมื่อพระองค์ทรงมีพระราชดำริส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงทรงวินิจฉัยถึงความเป็นไปได้ควบคู่กันเสมอ ตัวอย่างเช่น พระองค์ทรงประสานโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับโครงการในพระราชดำริของพระองค์ที่สนับสนุนกันเข้าด้วยกัน เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ เช่น โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสามารถดำเนินโครงการได้โดยไม่รู้สึกว่าเป็นภาระเพิ่มขึ้น แต่กลับเป็นความสมบูรณ์ของการทำงาน พระอัจฉริยภาพนี้ทำให้โครงการในพระราชดำริของพระองค์เป็นโครงการที่สามารถปฏิบัติได้จริง ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้สึกถึงความเป็นไปได้ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงติดตามประเมินผล ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้เสด็จเยี่ยมครบทุกโรงเรียน (กองบรรณาธิการ, 2547 : 11)

การดำเนินโครงการในพระราชดำริแต่ละโครงการ สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จพระราชดำเนินติดตาม
ประเมินผลด้วยพระองค์เอง พร้อมนำผลการประเมินมาใช้ในการแก้ไข
และพัฒนาโครงการในพระราชดำริ ให้มีความเป็นไปได้อย่างมากที่สุด โดยไม่
ขัดกับบริบทและความเคยชินเดิมของผู้ปฏิบัติ

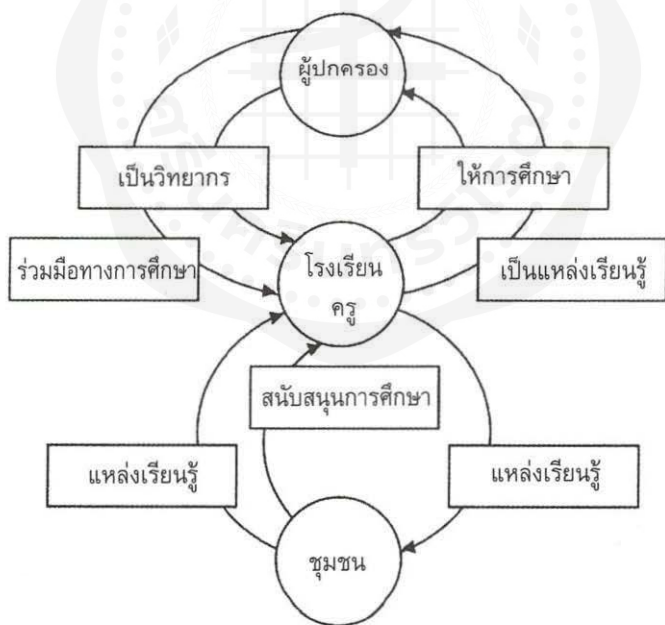

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

การจัดการศึกษาปฐมวัย ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเน้นที่ “การพัฒนาคนต้องมาจากความรับผิดชอบร่วมกันตามหน้าที่” หมายความว่า สถานศึกษามีหน้าที่บริการการดูแลและจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ผู้ปกครองมีหน้าที่เลี้ยงดูและสนับสนุนเด็กปฐมวัยให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพ ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่สนับสนุนให้ภารกิจการศึกษาสามารถดำเนินสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ใช่แนวคิดที่ยึดติดกับแบบแผนและกฎเกณฑ์การปฏิบัติ (traditional system) แต่เป็นการบูรณาการองค์ประกอบการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เป็นความต้องการจำเป็น

(needs) มาประสานกันตามมโนทัศน์การศึกษาปฐมวัย จากการวิเคราะห์แนวพระราชดำริของพระองค์ที่ปรากฏ พบว่ามโนทัศน์ประกอบการจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของพระองค์ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่สำคัญหลายประการ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนกับโรงเรียนว่าโรงเรียนและครูต้องอยู่ในฐานะของผู้ให้การศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ ในขณะที่ผู้ปกครองจะเป็นวิทยากรและ ผู้ร่วมมือทางการศึกษา ส่วนชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการศึกษา ซึ่งทั้งโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันดังรูปที่ 7

รูปที่ 7 กลไกการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และโรงเรียน

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนด้านการศึกษาปฐมวัย ตาม
แนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มีข้อสังเกต 2 ประเด็น คือ

1. ให้ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

ในการดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริ ให้นักเรียน
ดำเนินการปลูกพืชผักและผลไม้ตามฤดูกาล เพื่อเก็บเกี่ยวผลทำเป็น
อาหารกลางวันแก่นักเรียนในโรงเรียนได้รับประทาน รวมทั้งมีโครงการ
ปศุสัตว์เพื่ออาหารกลางวัน มีการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด และเพาะ
พันธุ์ปลา เพื่อใช้เป็นอาหารกลางวันให้มีสารอาหารครบทุกหมวดหมู่เพียงพอ
แก่การเจริญวัยของเด็ก (สุรัชย์ โกศัยยะวัฒน์, 2546 : 159) นอกจากนี้
สภาพแวดล้อมนั้นจะเป็นแหล่งเรียนรู้แล้ว พระองค์ยังทรงมีพระราชดำริให้
ส่งเสริมนักเรียนและผู้ปกครองร่วมกันใช้พื้นที่ในบริเวณโรงเรียนปลูกพืช เลี้ยง
สัตว์ เพื่อเป็นอาหาร ซึ่งนับเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ,
2547 : 127) พระราชดำริของพระองค์เน้นปกติวิถีชีวิตที่มีการเพิ่ม
โครงการต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับผู้ปกครองในเวลาเดียวกันด้วย

2. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมพันธกิจทางการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระดำริ
ที่ต่างๆ เกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง
กับการมีส่วนร่วมพันธกิจทางการศึกษา ตัวอย่างเช่น จังหวัดสระแก้ว
ในเขตอำเภออรัญประเทศ อำเภอวัฒนานคร อำเภอวังน้ำเย็น อันเป็นเขต
พื้นที่รับผิดชอบของกองกำลังบูรพา ให้ราษฎรร่วมมือกันสร้างศูนย์พัฒนา
เด็กเล็ก และคัดเลือกพี่เลี้ยงจากหมู่บ้านมาอบรมให้ความรู้เพื่อไปดำเนินการ

ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรในพื้นที่ที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงแหนและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นลูกหลานของเขาเอง จะได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกวิธีและจะได้ช่วยกันดำเนินการต่อไป (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544 : 43) อีกตัวอย่างหนึ่งของพระราชดำรัสที่ทรงตรัสถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความว่า

“เมื่อครั้งที่นายกรัฐมนตรีขึ้นไปทูลเกล้าฯ ถวาย
พริ้ววงศิลาฤกษ์ประติมากรรมเครื่องราชูปโภค ซึ่ง
ได้รับความช่วยเหลือส่วนหนึ่งจากรัฐบาลญี่ปุ่น ใน
งานนี้พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ พู่กันรัฐบาลญี่ปุ่น ก็
ไปด้วย เสด็จฯ มีวงดนตรีโรงเรียนประจำ
จังหวัดนราธิวาสมาเล่นเพลงสรรเสริญพระบารมี
แตรวงมาจากไหน แล้วเวลาวงศิลาฤกษ์ ตามพิธี
เวลาพนักงานในวังไปเป่าสังข์เป่าแตรอะไรต่าง ๆ พอ
เป่าแตรก็ต้องมีพิณพาทย์ตีเพลงมหาชัย เพลง
นางนาค อะไรไปจนกว่าท่านจะวงศิลาฤกษ์เสร็จ วง
ดนตรีไทยนั้นเป็นของโรงเรียนนราสิกขาลัย”

การมีส่วนร่วมของชุมชนในสายพระเนตรของพระองค์ประกอบ
ด้วยลักษณะกิจกรรมดังต่อไปนี้

- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ
- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุน
- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะวิทยากร
- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมสนับสนุนตามความสนใจ
- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมบริการงานของชุมชน
- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- ให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้

ชุมชนคือ แหล่งรับบริการ การมีส่วนร่วมของชุมชนจัดเป็นหน้าที่และความเป็นเจ้าของ การพัฒนาโรงเรียนคือการพัฒนาชุมชน และชุมชนจะพัฒนาต้องมาจากโรงเรียนของชุมชนที่มีคุณภาพ

การประสานหน่วยงานและองค์กร S

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริถึงการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยมาทำงานร่วมกันในการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ฝ่ายเกษตร ฝ่ายพัฒนาชุมชน ฝ่ายสุขภาพ ฝ่ายการศึกษา และฝ่ายการเมือง ที่ต้องร่วมกันสนับสนุนให้สถานศึกษาปฐมวัยสามารถดำเนินการจัดการดูแล ให้การศึกษาและส่งเสริมพัฒนาการเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการมีส่วนร่วมเชิงนโยบายจะเป็นการมีส่วนร่วมระดับบริหาร โดยผู้แทนหน่วยงานจะเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ หมายถึงการให้หน่วยงานหรือองค์กรมาสนับสนุนการศึกษาด้วยเงินที่จะจัดสรรเป็น งบประมาณ การดำเนินการดังนี้ในเบื้องต้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มต้นด้วยการพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อใช้ดำเนินงาน ต่อมาจึงให้หน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้การสนับสนุน ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน และจากองค์กรเอกชน เช่น เหล่ากาชาดและสโมสรต่าง ๆ เพื่อจ่ายเป็นค่าตอบแทนผู้ดูแลเด็ก และการบริหารทั่วไป ซึ่งจากการศึกษาตามสภาพจริงพบว่า มีหลายหน่วยงานทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนต่างให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

3. การมีส่วนร่วมด้านภารกิจ เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เน้นให้เห็นการเป็นที่พึ่งของกันและกัน โดยมีส่วนร่วมของงานที่เกี่ยวข้องกัน จึงโปรดให้ทำงานประสานกันดังนี้

1) ฝ่ายเกษตร ให้มีส่วนร่วมสนับสนุนด้านการผลิตอาหารจากการเกษตร รวมถึงการพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรม สภาชุมชน และการพัฒนาการเกษตรด้วยการศึกษา

2) ฝ่ายพัฒนาชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เข้าถึงสภาชุมชน และการพัฒนาชุมชนด้วยการศึกษา

3) ฝ่ายสาธารณสุข ให้มีส่วนร่วมในการตรวจสุขภาพ การตรวจรักษาเมื่อเจ็บป่วย การให้ภูมิคุ้มกัน และส่งเสริมสุขภาพ

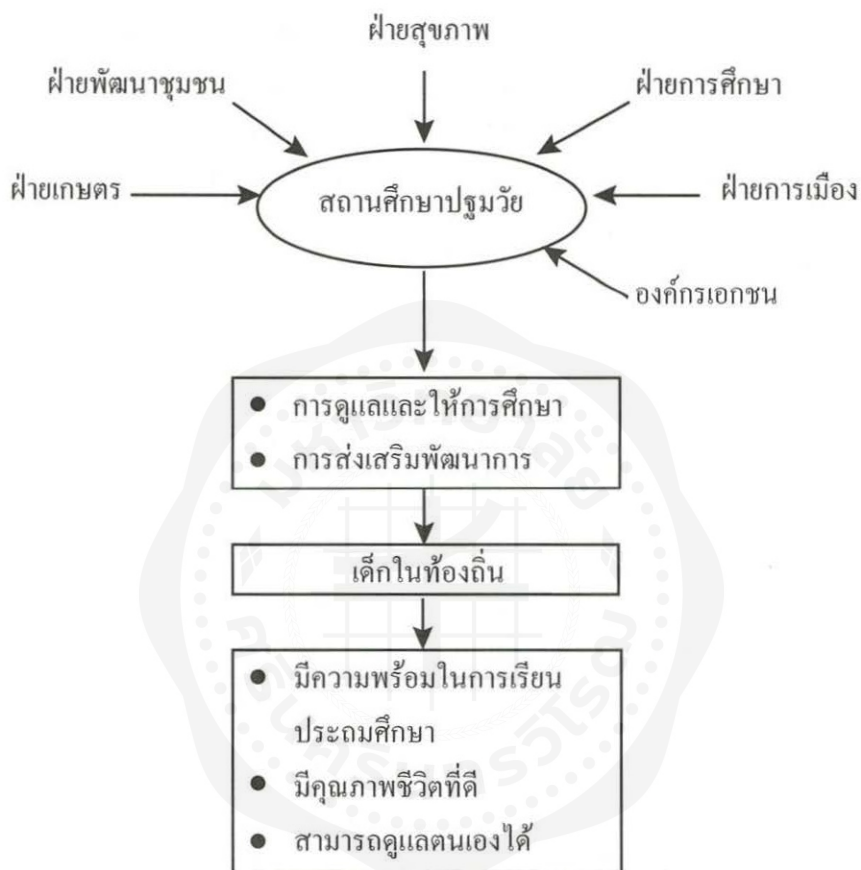
4) ฝ่ายการศึกษาแก่ครูและสถานศึกษา ให้ศึกษานิเทศก์มีส่วนช่วยเหลือ แนะนำ ฟื้นฟูและให้ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่

5) ฝ่ายการเมือง ให้มีส่วนในการสนับสนุนการศึกษาเพื่อชุมชน

6) องค์กรเอกชน ฝ่ายต่าง ๆ ดังกล่าวอาจเป็นองค์กรของรัฐ หรือ เอกชน ที่มีความพร้อมในการช่วยจัดการให้สถานศึกษาสามารถเป็นแหล่ง บริการการศึกษาแก่เด็กในท้องถิ่นให้มีความพร้อมในการเรียนประถมศึกษา มีคุณภาพชีวิตที่ดี และดูแลตนเองได้

ตัวอย่างการประสานหน่วยงานเพื่อการมีส่วนร่วม

ตัวอย่างเช่น โครงการตามพระราชดำริมีวัตถุประสงค์เพื่อ ปรับปรุงภาวะโภชนาการของทารกและเด็กก่อนวัยเรียนในเขตจังหวัด นราธิวาส มีจุดประสงค์เพื่อขจัดปัญหาเด็กขาดสารอาหารระดับ 2 (รุนแรง) และระดับ 3 (รุนแรงมาก) เปลี่ยนแปลงบริโภคนิสัยของประชาชน ให้ถูกต้อง ส่งเสริมการผลิตอาหารเพื่อบริโภคและพัฒนาด้านสุขาภิบาล โดย เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาของตนเอง โดยการประสาน งานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวง หลัก ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวง ศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตาม โครงการได้ผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2534 : 14) แนวพระราชดำริการประสานหน่วยงานและองค์กรให้มีส่วนร่วมสนับสนุน สถานศึกษาปฐมวัยให้ดำเนินสู่เป้าหมายได้ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ดังรูปที่ 8

รูปที่ 8 การประสานงานและองค์กรเพื่อการมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

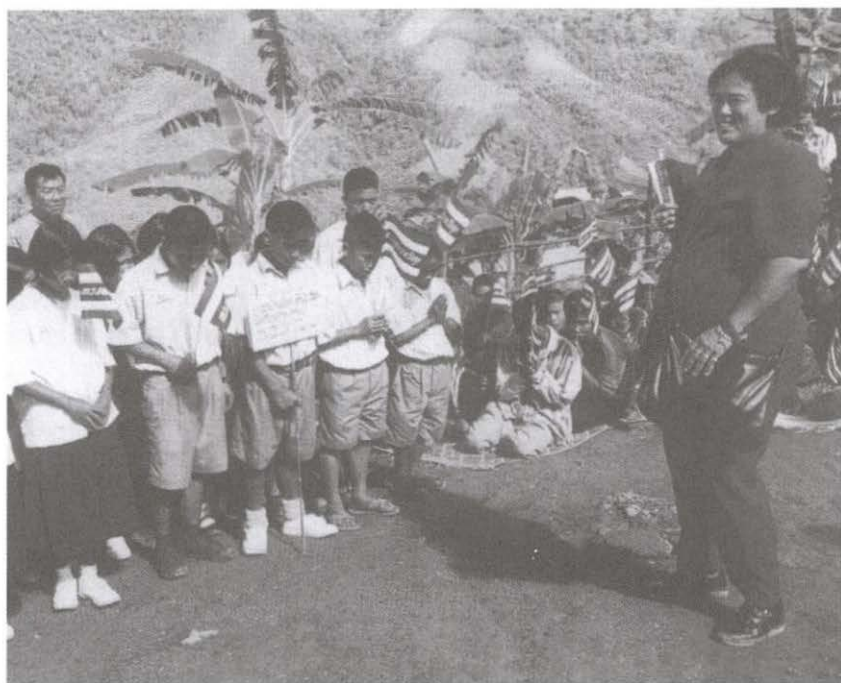

การพัฒนาการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. การจัดการศึกษาปฐมวัย เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี
2. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
3. การประสานหน่วยงานเพื่อการสนับสนุนการศึกษา

ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางการศึกษา ที่เกี่ยวข้องและปรากฏเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยอย่างบูรณาการ สิ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีให้ความสำคัญมาก คือการนำบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน และองค์กรมาประกอบกันสร้างสรรค์ไว้ งานที่ก่อขึ้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความหมายกับทุกหน่วยงาน

ตอนที่ 6

บทสรุป : องค์ความรู้

แนวพระราชดำริด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัส พระราโชวาท พระราชทานนิพนธ์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง และพระราชกรณียกิจ ประมวลเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยได้ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาค โดยในเบื้องต้นพระองค์ทรงให้ความสำคัญว่าการศึกษาปฐมวัยเป็นกระบวนการพัฒนาเด็กปฐมวัย 3 ประการ ดังนี้

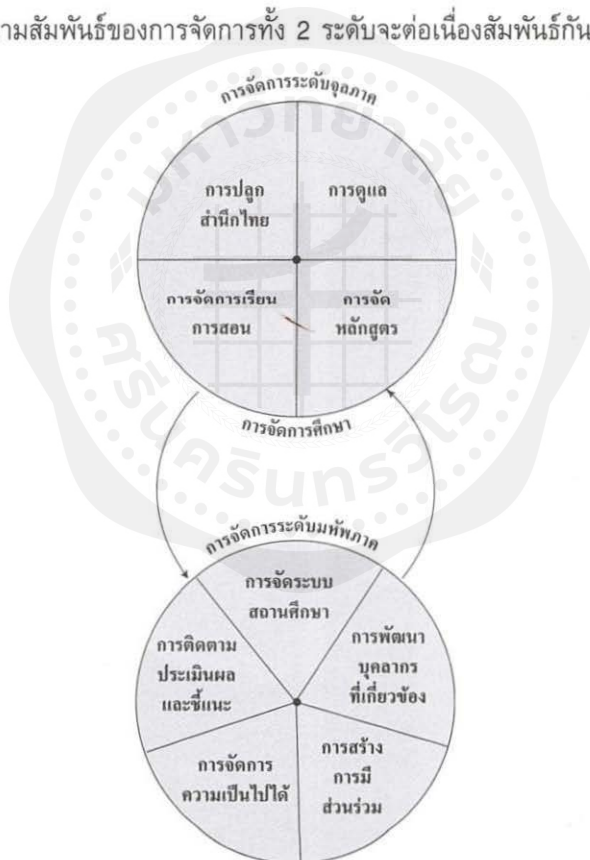
- การศึกษาปฐมวัยเป็นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าให้แก่สังคม
- การศึกษาปฐมวัยเป็นการบริการสังคมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน
- การศึกษาปฐมวัย เป็นการให้การดูแลและให้การศึกษแก่เด็ก รวมถึงการให้การศึกษแก่ผู้ปกครองและชุมชน

งานการศึกษาปฐมวัยในพระราชดำริของพระองค์ต้องครอบคลุมถึง

1. บริการดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ
2. การให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้าน
3. การส่งเสริมทักษะพื้นฐานทางปัญญาเด็ก สำหรับความพร้อมในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น
4. การช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ให้ได้รับการดูแลและการศึกษาที่มีคุณค่า

องค์ความรู้การจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประมวลเป็นหลักการและทฤษฎีได้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กปฐมวัย ด้วยการดูแลและการศึกษาที่ใช้หลักการจัดการศึกษา 2 ระดับ คือ

การจัดการระดับมหัพภาค หมายถึง การพัฒนาการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย การจัดระบบสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การสร้าง การมีส่วนร่วม การจัดการความเป็นไปได้ การติดตามประเมินผล และการปรับปรุง แก้ไข ความสัมพันธ์ของการจัดการทั้ง 2 ระดับจะต่อเนื่องสัมพันธ์กันดังรูปที่ 9

รูปที่ 9 การจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวางอยู่บนพื้นฐานแห่งจิตสำนึกอันบริสุทธิ์ และความแน่วแน่มั่นในพระราชหฤทัย ที่จะพัฒนาคนด้วยการศึกษา โดยเน้นถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้าง จิตสำนึกไทย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และการพัฒนาบุคคลที่ เกี้ยวข้อง ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทั้งระดับจุลภาคและมหัพภาค

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ (2547) โครงการศึกษางาน โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ : สังเคราะห์แนวพระราชดำริด้านกระบวนการเรียนรู้, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
- กองบรรณาธิการ. (2547). "สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับโครงการในโรงเรียน ดชด". วารสารวงการครู. 1 (พฤศจิกายน 2547) : 9 - 11.
- กระทรวงศึกษาธิการ, 113 ปี (2548). เจ้าฟ้านักการศึกษา : เสด็จพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมงคลโรกาส ทรงเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- คณะผู้จัดทำ, (2534). เจ้าฟ้านักพัฒนาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับพัฒนศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์.
- คณะผู้จัดทำ, (2546) เจ้าฟ้าไอทิดนราชสุดา สารสนเทศ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี.
- จังหวัดนครนายก. (2543). โครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนสังกัดอำเภอมืองนครนายก. นครนายก : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครนายก.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักการศึกษา กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2544). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : เจ้าฟ้านักคหกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักการศึกษา กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. (2544). หนังสือที่ระลึกวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 12 พฤศจิกายน 2544. กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์.

..... (2534). เจ้าฟ้านักพัฒนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับพัฒนาศึกษาศาสตร์ กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์.

มนัส บุญประกอบ และคณะ, (2545) รายงานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนและโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2542) รัตนพินิจ นิตศการศึกษารวมปฐกถาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

โรงเรียนจิตรลดา. (2534). จิตรลดาธรรมใจ : เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรวิสุทธิมาตุหิมากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา. กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนจิตรลดา

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, (2534). ทูลกระหม่อมอาจารย์. กรุงเทพมหานคร ไมเคิล ว. วิลสันดา. (มปป.) หนังสือเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุ 4 รอบ (ฉบับพิเศษ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ์วันต์.

ศรีศักร วัลลิโภดม, (2546) "พระปิยราชกุมารีสิรินธร". วารสารสารคดี 19 (เมษายน 2546) : 94-101.

สมาคมศิษย์เก่าแพทย์ศิริราช, (2548). "เนื่องมาจากปก 50 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. จุลสารเกลียวสัมพันธ์. 22 (มกราคม-ธันวาคม 2548) : 3-6.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (2548). *ประมวลพระราชดำรัสเกี่ยวกับการประถมศึกษา*.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. *แผนพัฒนา*

เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม

บรมราชกุมารี พ.ศ. 2540-2544 ระยะที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงาน, 2540.

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร และคณะ. (2539) "พัฒนาการด้านการศึกษาไทยช่วงปีพุทธศักราช

2489-2538 : การศึกษาปฐมวัย". *พัฒนาการด้านการศึกษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 9.*

คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะผู้วิจัย

รศ.ดร. กุลยา ตันติผลาชีวะ	หัวหน้า
รศ.ดร. เยาวพา เดชะคุปต์	ผู้วิจัย
รศ.ดร. สิริมา ภิญาญื่อนันตพงษ์	ผู้วิจัย
อาจารย์ ดร. สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์	ผู้วิจัย
อาจารย์ ดร. พัฒนา ชัชพงษ์	ผู้วิจัย
อาจารย์ รังรอง สมมิตร	ผู้ช่วยวิจัย

ผู้ประมวลความและเรียบเรียง

รศ.ดร. กุลยา ตันติผลาชีวะ

ผู้จัดรูปเล่ม

อาจารย์ รังรอง สมมิตร

372.21 က728၁ န.2

กฤษณา ต้นดีผลาขี้วะ.

อัคริยาจารย์การศึกษาปฐมวัย /
SWU 31011104239611

